

บทที่ 1
ครูและวิชาชีพครู

EF 205

1

EF 205

1

บทที่ 1

ครูและวิชาชีพครู

1.1 ความหมายของครู

ท่านพุทธทาสภิกขุ (2521 : 42, 44) กล่าวถึงครูไว้ดังนี้

.....คำว่าครู ตามตัวหนังสือในภาษาไทยอินเดีย มีความหมายมาก มีความหมายสูงกว่า อาจารย์เสียอีก อาจารย์เป็นเพียงผู้ฝึกมารยาทที่เห็นได้ง่ายๆ ส่วนครูนั้น "ผู้เปิดประตูทางวิญญาณ" คำว่าอุปมาอุปไมยนั้นความหมายของเขาเป็นเพียงสอนวิชาชีพหรือชักนำให้เข้ามาสู่อาชีพใดอาชีพหนึ่ง ความหมายตามคำพูดนั้นยังสู้คำว่า ครู ก็ไม่ได้ แต่เดี๋ยวนี้ครูทำเสียชื่อของคำว่าครู มันก็เปลี่ยนไป

ฉะนั้น จะพูดถึงคำว่า ครูกันดีกว่า เขาถือว่ารากศัพท์คำนี้มันมีความหมายว่า ผู้เปิดประตูหรือเปิดช่องในทางวิญญาณ คือ ทางจิตใจ ไม่ค่อยได้เล็งมาถึงทางวัตถุ ทางเนื้อหนัง ทางร่างกาย แต่คำว่าทางจิตทางวิญญาณนี้ ก็หมายถึง วิชาความรู้ทุกแขนงแหละ เช่น เรียนหนังสือนี้ก็ทำให้ฉลาด ก็เป็นเรื่องวิญญาณเหมือนกัน คำว่า เปิดประตู เปิดช่อง นี้ก็หมายความว่า ทำช่องไว้ให้โล่ง เป็นปล่องไปเลย แล้วเราก็เดินตามช่อง หรือร่องทางอันนั้น เหมือนกับนั้นเป็นป่าทึบ ถ้ามีใครมาเจาะช่อง โลงโถง หรือทางไว้ให้เลย เราออกมาก็เดินสบาย เดินไปตามช่องนั้น สบาย หรือว่าแม้เขาจะไม่ได้ทำให้มันเตียน ให้มันเดินโล่งสบาย แต่เขาทำแนวไว้ให้ เราก็เดินได้ถูก ไม่หลงทางหรือมันตีเท่าที่มันจะไม่มีร่องรอย ี่แนว แนวทางอะไรเสียนี้เลย

ที่นี้ครูบาอาจารย์เหมือนกัน ถ้าเป็นครูบาอาจารย์ที่ดีก็ถ่ายทอดอะไรที่ดี ๆ ลงไปในชีวิตจิตใจของเด็ก เกิดเป็นนิสัย เป็นอุปนิสัยอย่างเดียวกันอีก เด็กคนนั้นก็เดินไปตามช่องอันนั้น ตามทางโล่งอันนั้น หรือจะเป็นครูทางจิตวิญญาณโดยตรง เช่น เรื่องทางศาสนา สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้เจาะช่องทางเปิดโล่งไว้ให้สัตว์ที่จะได้เดินออกไปจากความทุกข์ไปสู่ความดับทุกข์ เดินออกมาเสียจากที่มืด คือ อวิชชา ออกมา สูที่สว่าง พ้นปัญหา ดับทุกข์ทั้งปวงได้ ยิ่งกว่าครูบาอาจารย์พวกไหนหมด ดังนั้นเราจึงเรียกท่านว่า สมเด็จพระบรมครู ที่พูดว่าพระบรมศาสดาคือบรมครู เพราะสอนสิ่งสูงสุด สอนแก่ทุกคน แม้แต่ครูบาอาจารย์ หรือบิดามารดาของเราก็ได้รับแสงสว่างจากพระบรมครู เพราะฉะนั้น เราจึงถือว่าครูทุกคนนั้นขึ้นสังกัดอยู่กับพระพุทธเจ้า ถ้าเป็นครูแท้จริงนะ เขาต้องขึ้นสังกัดอยู่กับพระพุทธเจ้าที่ได้เจาะช่องทางวิญญาณให้โล่ง ๆ โลง ๆ ไว้

สำหรับสัตว์ทั้งหลายมันจะได้เดินไป มันจะได้ออกไป แต่ถ้าว่าครุคนใดไม่ทำอย่างนั้น เห็นแก่ประโยชน์ สอยเอาเงินเดือนอย่างเดียว แล้วโกงเวลา โกงอะไรด้วย ครุคนนี้มันก็ไม่ได้ขึ้นสังกัดอยู่กับพระพุทธเจ้า แล้วไม่ควรจะเรียกว่าครุ ด้วยไม่ทำอะไรให้สมตามความหมายของคำว่า ครุคือผู้เปิดประตูทางวิญญาณเสียเลย

พระปัญญาอันหมณี (2514 : 1, 7, 14) ได้ให้ความหมายของ "ครุ" ว่า

"ครุ คือ ผู้กุมความเป็นความตายของชาติไว้ในมือ เป็นผู้กุมชะตาของบ้านเมืองและของโลก ครุคือพระซึ่งแปลว่า ผู้ประเสริฐ ครุทั้งหลายมีสังกัดอยู่กับพระอรหันต์ ไม่ใช่ลูกช้าง ผู้ใดมีโอกาสเป็นครุ ก็นับว่ามีหลักประกันอันมั่นคงที่จะไม่ไปสู่อบาย งานที่ครุทำอยู่เพื่อประโยชน์แก่โลกประโยชน์แก่สังคม เป็นงานที่มีเกียรติยิ่ง ชีวิตของครุจึงเป็นชีวิตที่มีค่า มีราคาสูงเหนือกว่าบุคคลประเภทอื่นทั้งหมด"

คำว่า "ครุ" มีความหมายลึกซึ้งและกว้างขวาง ยากที่จะสรุปให้มีความหมายตายตัวอย่างใดอย่างหนึ่งได้ คำว่าครุมาจากรากศัพท์ภาษาบาลี "ครุ - ครุ" หรือจากภาษาสันสกฤตว่า "ครุ" ในความหมายที่เป็นคำนามแปลว่า ผู้สั่งสอนศิษย์หรือผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ และในความที่เป็นคำวิเศษณ์ในภาษาบาลีมีความหมายแปลว่า หนักหรือสูง ส่วนภาษาสันสกฤตแปลว่า ใหญ่หรือหนัก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525 : 168)

ท่านพุทธทาส (2516 : 5-6) กล่าวว่า

คำว่าครุบาอาจารย์ตามแบบไทย โดยเฉพาะตามแบบของพุทธบริษัทนี้ ครุ คือ ผู้กวีวิญญาณของสัตว์โลก คำว่า ครุ นี้อย่างน้อยก็คือ Spiritual Guide คือเป็นมัคคุเทศก์ทางวิญญาณ ครุที่เป็นครุอย่างเต็มที่อยู่ถูกต้องก็คือผู้กวีวิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้นมา ๆ โดยวิธีต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นจนปลายนี้เราเรียกว่าครุบาอาจารย์ มีพระคุณเหนือเกล้าเหนือเศียร มีพระคุณยิ่งกว่าบิดามารดา เพราะว่าบิดามารดา ยังไม่ได้ยกสถานะทางวิญญาณ บิดามารดาเพียงให้กำเนิดชีวิตมา และยกสถานะทางวิญญาณก็เป็นส่วนน้อย เพียงแต่เป็นพื้นฐานให้ครุบาอาจารย์ที่สอนนักเรียนนั้นยกต่อไป จนดวงวิญญาณของเด็ก ของเยาวชนของคน ๆ นั้นสูงสุดเท่าที่มันจะสูงได้นี้ คือครุบาอาจารย์ ไม่ใช่เพื่อน ไม่ใช่คนรับจ้างสอนหนังสือ เด็กสมัยใหม่ในโรงเรียนสมัยใหม่ของโลกนั้น เขาให้เป็นประชาธิปไตย ฉะนั้นครุกับศิษย์เป็นเพื่อนกัน หรือบางทีก็ยิ่งกว่าเพื่อน ล้อครุเล่นได้ขนาดจุดประทัดโยนใส่ครุเล่นสนุก ๆ ก็ได้ เขาให้ครุยอมเพื่อให้เด็กฟรี เพื่อให้เด็กเป็นอิสระ แล้วเป็นเพื่อนกันกับเด็ก อย่างนี้เรียกว่าไม่มีครุ อาจารย์ มีแต่เพื่อน มีแต่ประชาธิปไตยชนิดที่เพื่อนประชาธิปไตย

เพื่อนี้ ขอบภาวนาอย่าได้มามีขึ้นในเมืองไทย ประเทศพุทธบริษัท ครูบาอาจารย์ ขอให้ เป็นครู
บาอาจารย์ มีพระคุณอยู่เหนือเกล้าเหนือเศียรเกิด

สมณ อมรวิวัฒน์ (2535 : 54 – 55) กล่าวว่า

ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวว่า ครูคือผู้ยกระดับทางวิญญาณของมนุษย์ แปลให้ง่ายก็
หมายความว่า ครูนั้นต้องทำงานหนัก และมานะพยายาม เพื่อช่วยให้เด็กของเราได้ละเว้นความชั่ว
ทำความดีและมีจิตใจบริสุทธิ์ เพื่อให้เขาได้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั่นเอง หากครูที่สอนในสถาน
ศึกษาทุกระดับทำได้เช่นนี้ ครูย่อมเป็นปูชนียบุคคลอย่างมีต้องสงสัย สิ่งตอบแทนที่มอบบูชาคุณ
ของครูจึงไม่ใช่ลาภยศหากเป็นสรรเสริญและสุข ถึงแม้จะเป็นสิ่งไม่เที่ยงแท้ แต่ก็ดูจะเป็นรางวัล
ทางใจที่มีค่าเราไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมืองของประเทศไปได้ หากคน
ในชาติขาดศีลธรรม เห็นแก่ตัวและขาดสติ อีกประมาณสามทศวรรษข้างหน้าประเทศไทยจะมี
คนรุ่นใหม่ที่กำลังเจริญปัญญาเอกมากมาย บ้านเมืองของเราจะมีคนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น
มากขึ้น แต่หากคนที่ฉลาดเหล่านี้คิดคด ทำชั่วอย่างแนบเนียนและแก้ปัญหาเพื่อตัวเอง สังคมไทย
จะยิ่งทุกข์ยาก สับสนและเสื่อมลงทุกที ศีลธรรมจึงเป็นเสมือนหนึ่งแรงแฝงเร้นในหัวใจตน เป็นแรง
ที่ทำให้คนคิดชอบ ทำชอบ และแก้ปัญหาโดยชอบ

มานิต มานิตเจริญ (2519 : 195) ได้ให้ความหมายของคำว่าครูไว้ ดังนี้

ครู คือ ผู้สั่งสอน

ครู คือ ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์

ครู คือ เครื่องเตือนใจ เช่น ผิดเป็นครู

ยงต์ ชุ่มจิต (2534 : 12) ได้สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “ครู” ไว้ดังนี้

1. คำว่า “ครู” มาจากรากศัพท์เดิมในภาษาบาลีว่า “ครุ – คุรุ” หรือมาจากภาษาสันสกฤต
ว่า “คุรุ” ซึ่งเป็นรากศัพท์เดิมของคำว่า “คารวะ” แผลงไปเป็น “เคารพ”
2. การคารวะหรือเคารพ หมายถึง การตระหนักซึ่งหมายถึงการเอาใจใส่จ่อในความดี
อันมีอยู่ในตัวคนหรือสิ่งของ ครูเป็นผู้ตระหนักโดยใช้บัญญัติพิจารณาใคร่ครวญในสิ่งที่ดี ชั่ว ถูก ผิด
ควรไม่ควร และเป็นผู้ที่ให้ศิษย์ควรตระหนัก
3. คำว่าครูในสมัยโบราณ หมายถึง เป็นผู้ นำ เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณของศิษย์ ไปสู่
คุณธรรมชั้นสูง

4. ความหมายโดยทั่วไปของครู หมายถึง ผู้อบรมสั่งสอน ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ เป็นผู้มีความหนักแน่นควรแก่การเคารพบูชาของศิษย์

5. ปัจจุบันครู หมายถึง ผู้ประกอบวิชาชีพอย่างหนึ่งที่ทำหน้าที่สอนคนและมักใช้กับผู้สอนในระดับที่ต่ำกว่าการเคารพบูชาของศิษย์

สุมน อมรวิวัฒน์ (2535 : 468 – 474) อธิบายความหมายของ “ครู” ไว้

1. ครูคือมนุษย์

ในโลกนี้มีพลโลกอยู่ 2 ประเภทเท่านั้น ประเภทแรกคือคน และประเภทที่สอง คือมนุษย์ พวกที่เป็นคนนั้น เป็นเพียงสิ่งที่มีชีวิตชนิดหนึ่ง ที่พัฒนาแต่ร่างกายและความเป็นอยู่แต่จิตใจและความรู้สึกนึกคิดหาได้พัฒนาขึ้นมา แต่จะวันจะดำเนินชีวิตไปตามแรงกระตุ้นของสัญชาตญาณ นิวก็กิน ง่วงก็นอน ใครทำให้ขัดใจก็โกรธและทำร้าย เต็มไปด้วยการแก่งแย่งแข่งดี เอาแต่ได้ ให้ไม่เป็น ชัยชนะเกิดขึ้นจากการทำลายผู้อื่น หลงติดอยู่ในกามและเกียรติยศ หัวใจจึงร้อนร่าทุนทุรายอยู่ตลอดเวลา คนพวกนี้ถ้าเป็นครู ก็จะคิดแต่เพียงว่า ทำอย่างไรถึงจะได้รับได้เลื่อนและได้รวย คิดถึงแต่ตัวเอง ซึ่งก็คือผู้รับจ้างสอนหนังสือเท่านั้นเอง

ต่อเมื่อคนใดก็ตามที่เริ่มรู้จักวิเคราะห์และปรับปรุงตนเองได้ ผีกล่น อบรม กาย วาจา และใจ ให้ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักของความพอดีและไม่ประมาท รู้จักเป็นผู้ให้และผู้ที่ถูกคนอื่นมากกว่าตนเอง ผีกลการใช้สติปัญญาความรู้ที่มีอยู่ เพื่อการสร้างสรรค์มากกว่าทำลาย เห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ คุณค่าของธรรมชาติแวดล้อม และคุณค่าของการพัฒนาตนตามทำนองคลองธรรม ชีวิตและจิตใจอยู่เหนือสัญชาตญาณ สามารถระงับอารมณ์อันป่าเถื่อนลงได้ เป็นผู้มีจิตใจสูง และมีจิตใจอิสระ เป็นมนุษย์ที่แท้จริงนั่นเอง ครูที่เป็นมนุษย์เท่านั้น จึงจะเป็นครูดีเด่นได้

2. ครูคือกัลยาณมิตร

ความหมายของกัลยาณมิตรนั้น กว้างไกลและลึกซึ้งยิ่งกว่ามิตรแท้ เพราะนอกจากจะเป็นเพื่อนที่มีความจริงใจต่อกันและกันแล้ว กัลยาณมิตรยังเป็นผู้ชี้แนะและช่วยเหลือให้เกิดความเจริญอย่างชอบธรรม ครูที่ยืนสอนอยู่คนเดียวทุกวัน ๆ นั้นเป็นเพียงผู้บอกวิชา แต่ครูที่มองเห็นตัวเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเห็นว่านักเรียนคือมนุษย์ที่มีหัวใจ มีความรู้สึกนึกคิด มีพ่อแม่ที่ส่งลูกมาหาครู มาอยู่กับครูที่โรงเรียน ด้วยความหวังว่าครูจะทำงานหนักและมีความรับผิดชอบที่จะจัด

กระบวนการและกิจกรรมทุกอย่างให้ลูกศิษย์ของตนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แข็งแรง มีความรู้ ความสามารถ ความคิดและความดี

เมื่อนักเรียนเดินเข้ามาหาครูนั้นย่อมหวังว่าจะได้พบมนุษย์คนหนึ่งที่จะให้ความรัก และมีความรู้ ความคิดที่สูงและกว้างไกล ที่จะพึงพาได้ ที่จะช่วยให้เข้าใจเมื่อสงสัย ช่วยให้เย็น เมื่อเดือดร้อน ช่วยให้เห็นความสว่างเมื่อมืดมน ช่วยให้เลือกตัดสินใจด้วยตนเองเมื่อสับสนวุ่นวาย นักเรียนจะต้องมั่นใจว่า เมื่อมาหาครู จะพบกับรอยยิ้มมิใช่ด้วยหยาดน้ำตา หัวใจของครู จึงเป็น หัวใจของมิตร มิตรที่เป็นกัลยา คือ งดงาม เทียงตรงเปี่ยมด้วยวิชาและกรุณาต่อศิษย์ **ครูที่มีหัวใจ เป็นกัลยาณมิตรของศิษย์เท่านั้น จึงจะเป็นครูดีเด่นที่แท้จริง**

3. ครูคือผู้นำทางปัญญาและวิญญาณ

วิญญาณ คือความรู้แจ้งที่หยั่งรู้ว่าจะไรคือสิ่งผิดชอบชั่วดี อะไรคือบุญและบาป อะไรคือความจริงและความเท็จอะไรคือความวิวัฒน์และความวิบัติ ผู้ที่มีวิญญาณเช่นนี้ จะต้องได้รับการฝึกหัดขัดเกลาได้รับการสั่งสอนฝึกฝนให้รู้จักภาวะที่แท้ของธรรมชาติ หน้าที่และกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามเกณฑ์ของธรรมชาติและประจักษ์ผลที่เกิดจากการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

นักเรียนจะมีปัญญาและวิญญาณที่ดีได้ก็ต่อเมื่อครูเป็นผู้รู้แจ้งรู้จริงและคิดชอบแล้ว สามารถเป็นผู้นำทาง ที่ถูก ที่ควร ให้เจริญรอยตามโดยนัยนี้ครูจึงเป็นแบบอย่างและเป็นแม่พิมพ์ แต่ครูจะไม่ครอบงำและบังคับให้ศิษย์เป็นทาสความคิดของครู นักเรียนเป็นมนุษย์ เป็นตัวของตัวเอง ที่อาจจะเดินตามครูได้ แต่จะต้องเดินด้วยวิธีและท่าทางของตนเอง ถ้าครูนำทางให้ถึงที่หมาย อันพึงประสงค์ของหลักสูตรได้ ครูก็ได้ทำหน้าที่สมบูรณ์แล้ว **ครูที่เป็นผู้นำทางปัญญาและทางวิญญาณเท่านั้น จึงเป็นครูที่ดีเด่นจริง**

4. ครูคือผู้มีศาสตร์และศิลปะ

ผู้ที่เป็นครู ต้องสามารถประกาศได้ว่า วิชาครูนั้นเป็นศาสตร์อย่างหนึ่ง เป็นศาสตร์ที่มีพื้นฐานที่มาหนักแน่น มีหลักการและทฤษฎี มีวิธีการและแนวปฏิบัติ สามารถวิจัยและพัฒนาให้เกิดความรู้ใหม่ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ศาสตร์คือศึกษาศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพและคุณธรรม เป็นศาสตร์ที่สรรค์สร้างให้ชีวิตและจิตใจของมนุษย์ให้เกิดคุณค่าต่อตนเองและส่วนรวม ศาสตร์จึงมิใช่ สามัญสำนึก (Common Sense) ไม่ใช่การเอาชีวิตของเด็กมาลองผิดลองถูกและไม่ใช่การลงทุนธุรกิจ ผู้ที่เป็นครูจึงต้องได้รับการฝึกฝนอบรม ทั้งในวิธีที่เป็นระบบและในครรลองของประสบการณ์

การเป็นครู คือการพัฒนาคุณภาพของชีวิต อะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจะต้องมี คุณ (คือประโยชน์) มี งาม (คือความประณีตละเอียดอ่อนเป็นระเบียบ) และมี ความดี (คือ คุณธรรม) ศิลปะของการสอน ศิลปะของการสร้างความสัมพันธ์ ศิลปะของการกลมกลืนจิตใจ และความประพุดติเป็นคุณงามความดีที่ครูต้องสร้างและสั่งสมเอาไว้ตลอดชีวิตของครู ครูดีเด่นจึง ต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการสอน

5. ครูคือผู้ที่ดำรงและค้ำจุนความเป็นไทย

ประเทศชาติจะมั่นคงได้อย่างไร อิศรภาพอยู่ที่ไหน ถ้าบ้านเมืองมีรั้วรอบขอบชิด แข็งแรง แต่ภายในบ้านเมืองนั้น มีแต่ความยับเยินทางเศรษฐกิจ มีแต่ความเป็นทาสทางวัฒนธรรม มีแต่ทาสทางความคิดที่ปล่อยไม่ไป

ครูจึงเป็นกลุ่มบุคคล ที่ต้องตรากตรำต่อสู้กับความเขลา ความไม่รู้และความจนตรอก ทางความคิด

การรู้จักมองคนอื่น และศึกษาแนวคิดของผู้อื่นนั้นเป็นสิ่งที่ดี แต่ครูไทยต้องเป็นคน มีหลัก และมีความเป็นไทย ครูไทยต้องรู้ว่า ประวัติและความเป็นมาของการสอนแบบไทยแท้ ๆ นั้น เป็นอย่างไร คุณค่าอันสูงส่งของการศึกษาไทยนั้นอยู่ที่ไหน จะจัดการสอนโดยการนำเอาปรัชญา ของไทยเองมาใช้ได้อย่างไร ผลผสมผสานกับหลักของสากลอย่างไร จึงจะเกิดวิธีการอันกลมกลืน เหมาะสมกับสภาพของเด็กไทย และชุมชนไทย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้คำจำกัดความคำว่า “ ครู” ไว้ใน มาตรา 4 ดังนี้

ครู หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการ ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน

ครู คือ ผู้ที่ให้ความรู้และอบรมสั่งสอนให้ลูกศิษย์เป็นบุคคลที่มีความสามารถ และมี คุณธรรมควบคู่กันไป คือ ทั้งให้ความรู้และให้แนวทางที่จะประพฤติตนเป็นคนดีไปด้วย การที่ครู สร้างคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม สังคมที่เป็นที่อาศัยก็จะมี ความสงบสุขและก็จะเจริญก้าวหน้า และมีความสงบสุขไปด้วย การสร้างเยาวชนของชาติให้มีคุณสมบัติอันพึงประสงค์นี้ นอกจากจะ ให้ความรู้แล้ว การให้คุณธรรมก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะสร้างคนให้เป็นคนดีมีคุณค่าแก่สังคม ครูจึงมีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างคนดีเพื่อประเทศชาติของเรา

ผู้เป็นครูทุกคนจึงควรตระหนักถึงภาระหน้าที่ของตนที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติในการสร้างบุคคลให้มีความรู้คู่คุณธรรม (ผกา สัตยธรรม, 2544 : 1)

กูด (Good, 1973 : 586) ให้ความหมายของคำว่า "ครู" (Teacher) ไว้ในหนังสือพจนานุกรมทางการศึกษา (Dictionary of Education) ดังนี้

1. ครู คือ บุคคลที่ทางราชการจ้างไว้เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับนักเรียนหรือนักศึกษาในสถาบันการศึกษาไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชน
2. ครู คือ บุคคลที่มีประสบการณ์หรือมีการศึกษามากหรือดีเป็นพิเศษหรือมีทั้งประสบการณ์และการศึกษาดีเป็นพิเศษในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง ที่สามารถทำให้บุคคลอื่นเกิดความเจริญงอกงาม และพัฒนาก้าวหน้าไปได้
3. ครู คือ ผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพจากสถาบันฝึกหัดครู และการฝึกอบรมนั้นได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ โดยมอบประกาศนียบัตรทางการสอนให้แก่บุคคลนั้น
4. ครู คือ ผู้ที่อบรมและสั่งสอนคนอื่น ๆ

1.2 บทบาทและความสำคัญของครู

สิปปนนท์ เกตุทัต (2518 : 141) กล่าวว่า บทบาทของครูตามแนวปฏิรูปการศึกษา คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา ได้กำหนดบทบาทครูที่พึงประสงค์ไว้ดังนี้

1. บทบาทเฉพาะตัว

- 1.1 เป็นผู้รักการอ่าน การค้นคว้า ปรับปรุงตนเองให้ทันสมัย มั่นใจและศรัทธาในอาชีพครู
- 1.2 เป็นผู้มีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออก เพื่อเผยแพร่ความคิดความรู้ต่อสาธารณชน และเพื่อพัฒนาวิชาชีพของตน
- 1.3 เป็นผู้ประพฤติและวางตนอยู่ในกรอบศีลธรรม จรรยาที่ยอมรับในชุมชน
- 1.4 เป็นผู้ประกอบอาชีพพอควรแก่อัตภาพ มานะบากบั่น มัธยัสถ์ ไม่เห็นแก่ความเจริญทางวัตถุเกินกว่าคุณธรรมและจริยธรรม

2. บทบาทต่อนักเรียน

2.1 เป็นผู้ช่วยและแนะให้นักเรียนมีหลัก รู้จักวิถีศึกษาค้นคว้า และเลือกทางของตนเองอย่างอิสระ

2.2 เป็นผู้ฝึกนักเรียนให้สามารถทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และมีวินัยในตนเอง

2.3 เป็นผู้สนใจศึกษาธรรมชาติของศิษย์ให้ความรักเอาใจใส่ศิษย์ จัดช่องว่างระหว่างครูกับศิษย์

2.4 เป็นผู้ศึกษาความสนใจ ความถนัด ความสามารถของนักเรียน และหาทางส่งเสริม แนะนำในการเลือกวิชาและอาชีพให้นักเรียนได้อย่างเหมาะสม

2.5 เป็นผู้ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกฝัคุณธรรม จริยธรรม เห็นคุณค่าของเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติ

3. บทบาทต่อสังคม

3.1 เป็นผู้มีความรู้ ความสนใจในการเกษตร และมีส่วนร่วมกิจกรรมเกษตรในท้องถิ่นได้ดี

3.2 เป็นผู้รักความยุติธรรม และกล้าต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของสังคมด้วยสติปัญญาตามกระบวนการที่เหมาะสม

3.3 เป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

3.4 เป็นผู้ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยแก่ชุมชน โดยประพฤติตนเป็นแบบอย่างและชักนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามโอกาสที่เหมาะสม

อำไพ สุจริตกุล และคณะ (2533 : 23 – 28) ได้ค้นคว้าวิจัยเรื่อง "ขอบเขตหน้าที่และเกณฑ์มาตรฐานสำหรับการสอนระดับประถมศึกษา" สรุปได้ว่า ครูที่มีความรู้คู่คุณธรรมควรมีบทบาทดังนี้

1. ส่งสอน ฝึกฝน อบรม บ่มนิสัยศิษย์

เพื่อพัฒนาตนให้มีสติปัญญา มีเหตุผล มีความเจริญอกงามทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และคุณธรรม มีความสามารถ และมีทักษะในการประกอบอาชีพสุจริต คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ และที่สำคัญก็คือ พัฒนาศิษย์จนเป็นผู้มีความรู้ควบคู่คุณธรรม

2. ศึกษา ค้นคว้า วิจัยให้ทันสมัยอยู่เสมอ

ครูต้องเป็นทั้งผู้ผลิตงานวิจัย และผู้ใช้ผลงานวิจัยของตนเองและของผู้อื่นด้วย

3. แนะนำ กำกับ ติดตามผลการสอน นิเทศงาน และบริหารเป็น

ความก้าวหน้าของครูมิใช่เพียงแต่สอนเก่งเท่านั้น ครูต้องทำงานร่วมกันในสถาบันเป็น ย่อมมีกฎเกณฑ์ในความก้าวหน้าทั้งด้านอายุการทำงาน ความสามารถในการสอน การให้บริการ และการบริการงานต่าง ๆ ครูอาจารย์ที่มีคุณวุฒิและประสบการณ์มากย่อมจะทำหน้าที่ในการให้ คำแนะนำ กำกับ ดูแล ตลอดจนช่วยและติดตามผลงานของบุคลากรในสถาบันของตนตามลำดับ อาวุโสได้เป็นอย่างดี

4. ประยุกต์ใช้ทรัพยากร คน และสังคมให้เป็นประโยชน์ได้ทุกเมื่อ

ครู อาจารย์ที่มีหน้าที่และบทบาทในการระดมทรัพยากร และรู้จักใช้ทรัพยากร สังคม ให้เป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอน ตลอดจนการฝึกอบรมศิษย์ ในกรณีนี้ย่อมหมายรวมทั้ง ทรัพยากรมนุษย์ วัสดุ อุปกรณ์ และทุนทรัพย์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่โรงเรียน สถาบัน และสังคม

5. เป็นผู้สร้างและมีมนุษยสัมพันธ์อันดี

ครูอาจารย์ในสถานการณปัจจุบันต้องเป็นผู้ให้บริการทางวิชาการแก่สังคมหรือชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน

6. เป็นนักพัฒนาสังคมและบุคคล

สภาพทั่วไปของเมืองไทยยังมีเขตแดน หรือพื้นที่ขาดความเจริญ ซึ่งมีเด็กด้อยโอกาส อยู่อีกมาก ครูอาจารย์ควรมีบทบาทหรือทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิ ผลประโยชน์ หรือโอกาสเพื่อความ เป็นธรรมของสังคม (นุชรรัตน์ คันขหัตถ์, 2542 : 15 – 16)

สุจริต เพียรชอบ (2537 : 33 – 39) กล่าวถึงบทบาทของครูในปัจจุบันว่ามีความสำคัญ ต่อการพัฒนาประเทศชาติ ดังนี้

1. พัฒนานักเรียนให้เป็นผู้ที่มีระดับสติปัญญาสูงขึ้น มีความรอบรู้ในสรรพวิทยาการ ต่าง ๆ ครูควรทำตนเป็นผู้ที่แนะนำมากกว่าจะลงมือสอนและกระทำกิจกรรมเองหมดทุกอย่าง ควรให้ นักเรียนมีโอกาสได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จะได้เป็นผู้ที่ใคร่รู้ ใคร่เรียน มีทักษะและมีนิสัยในการ แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอีกด้วย

2. จัดสร้างสถานการณ์ต่างๆ ที่เอื้ออำนวยให้นักเรียนรู้จักคิด มีเหตุผล จะพูดจะทำหรือจะคิดอะไรมักจะใช้วิจารณ์ญานประกอบด้วยเสมอ ครูควรที่จะได้ปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้มีวินัยในตนเอง มีระเบียบ รู้จักบังคับใจและหักห้ามใจตนเอง เพราะความมีระเบียบวินัยนี้ไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์แก่ตัวนักเรียนเองเท่านั้น แต่จะเป็นประโยชน์กับการพัฒนาประเทศอย่างยิ่งด้วย

3. พยายามปลูกฝังลักษณะนิสัยสำคัญ ๆ ให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน เช่น ความตรงต่อเวลา ความขยันหมั่นเพียร มานะ อดทน การทำงานหนัก ความรักงาน ตัวครูเองควรเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านคุณธรรม ความประพฤติเหล่านี้

4. การปลูกฝังค่านิยมและมโนทัศน์ที่ถูกต้องให้กับนักเรียน ในปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะคนในเมืองใหญ่ มักมีค่านิยมที่ผิดไปจากที่ควรจะเป็น เช่น การนิยมวัตถุมากกว่าคุณธรรมความดี การเอาตัวรอด การเห็นแก่ตัว ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม การนิยมของต่างประเทศมากกว่าของไทย เหล่านี้เป็นต้น

5. การปลูกฝังความเป็นนักประชาธิปไตยให้นักเรียน บทบาทของครูในด้านการปลูกฝังความเป็นนักประชาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย

6. การให้ความรู้แก่ประชาชนในท้องถิ่นนั้น นอกจากการสอนในชั้นเรียนตามปกติแล้ว ครูยังจะได้มีโอกาสในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ อีกด้วย การให้การศึกษานั้นอาจจะเป็นไปได้ทั้งในทางตรงและทางอ้อม

ทางตรง คือ การจัดชั้นเรียนสำหรับผู้ใหญ่ในตอนเย็นหรือตอนกลางคืน

ทางอ้อม คือ การให้การศึกษาระหว่างทางนักเรียน เมื่อนักเรียนได้เรียนบทเรียนต่าง ๆ จากโรงเรียนแล้ว เช่น การเกษตรกรรมแผนใหม่ สุขศึกษา โภชนาการ ซึ่งในการเรียนนั้นอาจมีการปฏิบัติที่บ้านด้วย ผู้ปกครองของเด็กก็จะเกิดการเรียนรู้ไปในขณะเดียวกันกับที่ลูกนำไปปฏิบัติที่บ้าน

7. การปลูกฝังทางด้านอาชีพ ให้นักเรียนมีทักษะและมีทัศนคติที่ดีต่อการอาชีพต่าง ๆ ได้ ในต่างประเทศได้มีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับทางด้านวิชาชีพ (Career Education) โดยสอดแทรกความรู้ความชำนาญทางด้านวิชาชีพเข้าไปในบทเรียนต่าง ๆ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา และการลงมือปฏิบัติจริงด้วย

8. บทบาทในการปลูกฝังวัฒนธรรม บทบาทของครูที่สำคัญอีกบทบาทหนึ่งก็คือ การถ่ายทอดวัฒนธรรม การพัฒนากำลังหรือพัฒนาเศรษฐกิจ จะก้าวหน้าไปตามลำพังมิได้ วิธีทางในการดำเนินชีวิตของคนจะต้องดำเนินควบคู่กันไปด้วย

9. บทบาทในการพัฒนาสังคม เมื่อเข้าไปอยู่ในชุมชนใด ๆ ก็ตาม ต้องพยายามที่จะพัฒนาชุมชนนั้น ๆ ให้ดีขึ้นด้วย

10. บทบาทในการแก้ไขปัญหาในชุมชน เมื่อพบว่าชุมชนนั้น ๆ มีปัญหาแล้วก็ควรหาทางแก้ไข ปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้น ครูอาจจะทำตนเป็นตัวกลาง ติดต่อกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้มาดำเนินการช่วยเหลือ

11. การให้ความรู้เกี่ยวกับการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ตลอดจนการสงวนทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากประชาชนไม่รู้จักนำธรรมชาติมาปรับปรุงหรือใช้ให้เป็นประโยชน์ ครูจึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะให้ความรู้แก่นักเรียน ตลอดจนประชาชนเกี่ยวกับการใช้และการสงวนทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นสมบัติล้ำค่าของประเทศ.

12. บทบาทของครูในการธำรงความมั่นคงของประเทศ ในการพัฒนาประเทศจะต้องมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไปในขณะเดียวกัน ในด้านการเมืองและการปกครอง มีการพัฒนาไปเช่นเดียวกัน ครูจึงหาโอกาสที่จะได้สนทนาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาคนและเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศไปด้วยในขณะเดียวกัน

ในรายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระของ นุชรรัตน์ คันธหัตถ์ (2542 : 20 – 29) ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของครูไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

1. บทบาทในการเป็นผู้พัฒนาเยาวชน

การพัฒนา หมายถึง การทำให้ดีขึ้นหรือเจริญขึ้น คนที่ได้รับการพัฒนาแล้ว จะเป็นคนที่มีคุณภาพ แต่การพัฒนานั้นต้องอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญ การให้การศึกษาจะมีคุณภาพได้ต้องอาศัยครูที่มีคุณภาพ ดังนั้นครูที่มีคุณภาพจะต้องรับบทบาทในการพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนที่มีคุณภาพของสังคมทุก ๆ ด้าน โดยการ

1.1 การให้ความรู้ หมายถึง การให้ความรู้ทั้งทางวิชาการสามัญทั่วไปและวิชาชีพ

1.2 ความรู้สึก หมายถึง การสอนให้นักเรียนมีความรู้สึกนึกใจว่าอะไรดีอะไรไม่ดี อะไรถูก อะไรผิด ควรหรือไม่ควรกระทำ

1.3 ความคิด หมายถึง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิดเพื่อแก้ปัญหา วิธีการต่าง ๆ มาเสริมความคิดคำนึงของเด็ก ส่งเสริมให้เด็กรู้จักการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล การกระทำของตน

2. บทบาทในการเป็นผู้นำทางด้านศีลธรรม จริยธรรม และค่านิยม

การเป็นผู้นำในที่นี้ หมายถึง นำสิ่งที่ดีที่ควร ถูกต้องเหมาะสม การเป็นผู้นำของครูในด้านนี้จะต้องนำเยาวชน และประชาชนทั่วไปด้วย สิ่งทีครูควรกระทำ คือ

2.1 การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และคนทั่วไป

2.2 แสดงความเมตตารักใคร่ห่วงใยศิษย์ ช่วยเหลือศิษย์ในคราวจำเป็น

2.3 เสียสละความสุขส่วนตัว ยอมรับความเหน็ดเหนื่อย อุทิศชีวิตจิตใจและเวลาให้ศิษย์และงาน

3. บทบาทในการส่งเสริมความมั่นคงทางศาสนาและวัฒนธรรม

ครูต้องช่วยกันทำนุบำรุงรักษาศาสนาให้เจริญมั่นคง เพราะสถาบันศาสนามีความสำคัญควบคู่กับสถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ หากสถาบันศาสนาอ่อนแอและถูกทำลายย่อมมีผลกระทบต่อสถาบันอื่นด้วย ดังนั้นครูต้องช่วยกันส่งเสริมความมั่นคงทางศาสนา ดังนี้

3.1 มีความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ

3.2 ศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจให้ถูกต้องในหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนา

3.3 ปฏิบัติตามหลักธรรมเป็นนิสัย เช่น ปฏิบัติตามศีลห้า ทำดีละเว้นชั่ว ทำใจให้ผ่องใส

3.4 ปฏิบัติศาสนกิจเป็นประจำ เช่น ทำบุญตักบาตร เวียนเทียนในวันสำคัญของศาสนา

3.5 ชาวไทยควรรหาโอกาสบวชเรียนในพระพุทธศาสนา และส่งเสริมให้บุคคลอื่น ๆ ได้มีโอกาสใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาด้วย

ส่วนในด้านวัฒนธรรม ครูจะต้องช่วยกันส่งเสริมความมั่นคงและพัฒนาวัฒนธรรมอันดีงามของชาติให้แพร่หลายออกไป สิ่งทีควรกระทำคือ

1. ศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมของชาติอย่างกว้างขวาง

2. เลือกสรรวัฒนธรรมที่งดงามสำหรับถ่ายทอดให้เยาวชนอย่างเหมาะสม

3. ศึกษาวิธีการที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมให้เป็นเรื่องที่น่าสนใจมากขึ้น

4. ปรับปรุงเนื้อหาสาระวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างแท้จริง
5. สอดแทรกวัฒนธรรมบางสิ่งบางอย่างโดยเฉพาะคตินิยมให้แก่ผู้เรียนเสมอ
6. ครูอาจารย์ทุกคนจะต้องได้รับการพัฒนาความคิด และเจตคติที่ดีต่อวัฒนธรรม จริยธรรม และค่านิยมต่าง ๆ
7. ควรร่วมมือกันจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมเสมอ ๆ
8. ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างตามวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ
9. ศึกษาค้นคว้าและวิจัยทางวัฒนธรรมต่างๆ แล้วนำผลงานวิจัยออกเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปได้มีความรู้ความเข้าใจด้วย
10. จัดห้องวัฒนธรรมในสถานศึกษาของตนเพื่อเป็นการรวบรวมเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม

4. บทบาทในการพัฒนาสังคม

การพัฒนาความรู้ความสามารถของเยาวชน เพื่อให้เยาวชนนำความรู้ความสามารถไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ถือว่าเป็นการพัฒนาสังคมในทางอ้อม ส่วนการพัฒนาสังคมในทางตรงนั้น มีหลายวิธี เช่น

4.1 เป็นผู้ให้การศึกษา โดยให้การศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไปซึ่งอาจจะเป็นความรู้สามัญหรืออาชีพอย่างใดอย่างหนึ่ง

4.2 เป็นผู้นำหรือริเริ่ม คือ เป็นผู้กระตุ้นเร่งเร้าให้ประชาชนตื่นตัวในเรื่องอาชีพ การปรับปรุงความเป็นอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม โดยครูเป็นผู้กระทำให้ดูเป็นแบบอย่างจนเกิดผลดี

4.3 เป็นผู้ปรับปรุงส่งเสริมในบางครั้งประชาชนได้มีการปรับปรุงพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตัวเองแล้ว แต่งานเหล่านั้นครูมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี เมื่อมีโอกาสครูจึงควรให้ความช่วยเหลือ ปรับปรุง หรือส่งเสริมงานนั้นให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

4.4 เป็นที่ปรึกษา ครูอาจารย์ในโรงเรียนแต่ละคนมีความรู้ความชำนาญแต่ละสาขาตามที่ได้เรียนมา จึงเป็นโอกาสที่ครูจะทำหน้าที่ให้คำปรึกษาหารือแก่ประชาชนในการทำมาหากิน การปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ การดูแลสุขภาพอนามัย ตลอดจนการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

4.5 เป็นผู้สร้างความตื่นตัว ครูควรวางแนวทางต่าง ๆ ให้ประชาชนตื่นตัวในการประกอบอาชีพ การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม ระบบการปกครอง โดยการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการเอาตัวครูเข้าไปสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนด้วย

5. บทบาทในการพัฒนาการเมืองการปกครอง

ระบบการศึกษากับระบบการเมืองการปกครองจะต้องสอดคล้องกัน กล่าวคือ การศึกษาช่วยพัฒนาการเมืองการปกครอง ในขณะที่เดียวกันการเมืองการปกครองก็ช่วยพัฒนาการศึกษา ดังนั้นบทบาทของครูในด้านนี้จึงมีความสำคัญ เพราะครูจะต้องจัดกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับระบบการเมืองการปกครอง และพัฒนาให้มีความมั่นคงและก้าวหน้าโดยการปฏิบัติดังนี้

5.1 การให้ความรู้ความเข้าใจแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ในระบบการปกครองของประเทศ โดยเฉพาะระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

5.2 จัดกิจกรรมการใช้รูปแบบการปกครองขึ้นในโรงเรียน เช่น ตั้งสภานักเรียน เลือกผู้นำกลุ่ม ฯลฯ

5.3 เป็นตัวแทนของรัฐบาลในการเชิญชวนประชาชนไปใช้สิทธิใช้เสียงในการเลือกผู้แทนในระดับต่าง ๆ

5.4 สร้างค่านิยมให้แก่ประชาชนให้เห็นความสำคัญของการทำงานในระบบพรรค หรือระบบกลุ่ม

5.5 แนะนำประชาชนมิให้เห็นแก่อามิสสินจ้าง เวลามีการเลือกผู้แทนในระดับต่าง ๆ

6. บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจถือเป็นเรื่องสำคัญของรัฐบาลทุกยุคทุกสมัย เพราะเศรษฐกิจเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ครูเป็นผู้ที่สามารถช่วยชาติบ้านเมืองในการพัฒนาเศรษฐกิจได้หลายทาง โดยผ่านทางกระบวนการศึกษาที่โรงเรียนและด้วยตัวครูเอง ซึ่งครูสามารถปฏิบัติได้ ดังนี้

6.1 ให้ความรู้แก่นักเรียนจนเต็มกำลังความสามารถ เพื่อให้นักเรียนมีพัฒนาการทางสติปัญญาอย่างเต็มที่ มีทักษะในการทำงาน สามารถทำงานได้อย่างมีคุณภาพ

6.2 ส่งเสริมให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มากที่สุด เช่น ปลูกผักสวนครัว ขายขนม เป็นต้น แต่ต้องไม่ทำให้กระทบกระเทือนต่อการเรียนของนักเรียน

6.3 ส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียนอย่างจริงจัง สินค้าที่นำมาขายนอกจากจะซื้อมาจากตลาดแล้ว ควรจะเป็นสินค้าที่เป็นผลผลิตของนักเรียนเอง เช่น ผลิตผลจากงานเกษตรหรือคหกรรม

6.4 ส่งเสริมการออมทรัพย์ของครูและนักเรียน เพื่อสร้างนิสัยในการประหยัดและออม

6.5 ให้คำปรึกษาแนะนำ กระตุ้นแรงเร้าหรือริเริ่มอาชีพใหม่ ๆ ให้แก่เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่น

6.6 จัดฝึกอบรมอาชีพใหม่ ๆ ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นโดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ เช่น จากกรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

6.7 ให้ความรู้และส่งเสริมสุขภาพของประชาชน โดยทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ประชาชนและเยาวชนมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ รู้จักหลักโภชนาการที่ถูกต้อง การรักษาความสะอาด การวางแผนของครอบครัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของครอบครัวและของชาติบ้านเมือง

6.8 ส่งเสริมการผลิตและนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการผลิต เพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตผลทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น คิดค้นเครื่องมือช่วยในการเกษตร บังคับผลไม้บางชนิดให้ออกผลได้ตลอดปี ผสมเทียมสัตว์ เป็นต้น (นุชรินทร์ คันธหัตถิ, 2542 : 20 – 24)

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2544 : 20 – 26) ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของครูในปัจจุบันไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. บทบาทและความสำคัญต่อการสร้างเยาวชน

สมาชิกใหม่ของสังคมยุคปัจจุบันต่างจากอดีต ระบบครอบครัวแบบเดียวทำให้พ่อแม่ต้องตั้งถิ่นฐานหาเลี้ยงชีพในเมือง ระบบอุตสาหกรรมและธุรกิจสมัยใหม่ทำให้พ่อแม่ต้องทำงานตรงเวลาในระยะเวลาประมาณแปดชั่วโมงต่อวัน ลูกจึงต้องถูกส่งไปโรงเรียนเข้าสู่ระบบโรงเรียน โดยมีครูเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม อบรมจริยธรรม สั่งสอนวิทยาการ และช่วยชี้นำต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข องค์การสหประชาชาติจึงให้ความสำคัญในเรื่อง

สิทธิและการคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็กขึ้นในปี พ.ศ. 2522 และในปี พ.ศ. 2532 จัดทำอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองเด็กซึ่งประเทศไทยได้ร่วมลงนามและถือเป็นพันธกรณีที่รัฐต้องรับผิดชอบ ซึ่งบทบาทของครูในการคุ้มครองเด็กมี ดังนี้

1.1 ครูจะต้องประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นที่ยิ่งของเด็ก

1.2 ครูควรเป็นทั้งนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา เมื่อเด็กเกิดปัญหาจะได้สามารถช่วยเหลือและแก้ไขได้

1.3 ครูจะต้องเป็นผู้ประสานระหว่างครอบครัว ชุมชนกับโรงเรียนเพื่อที่จะได้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับเด็กได้

1.4 ครูต้องเป็นผู้เสียสละ อุทิศเวลาทั้งร่างกาย แรงใจ และสติปัญญาเพื่อช่วยเหลือเด็ก

1.5 ครูต้องทราบและไม่เพิกเฉยต่อสิทธิเด็กและให้การคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างเป็นรูปธรรม

2. บทบาทและความสำคัญของครูในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

บรรดาทรัพยากรทั้งหลายของประเทศชาตินั้นทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุด และสำคัญกว่าทรัพยากรทั้งหลาย การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก็คือการเปลี่ยนแปลงมนุษย์ให้ดีขึ้นจากเดิม หรือเจริญขึ้นกว่าเดิมนั่นเอง

นับจากต้นทศวรรษแห่งการพัฒนารอบที่ 3 (ค.ศ. 1980 – 1989) ขององค์การสหประชาชาติ นักวิชาการของคณะกรรมการชำนาญพิเศษแห่งองค์การสหประชาชาติได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อให้ประเทศต่าง ๆ นำไปพิจารณาปรับใช้หลายประการ เช่น มโนทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาแบบบูรณาการ (Concept of Integrated Development) มโนทัศน์ที่ถือว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (The Concept of Development Centred on Man) มโนทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาจากศักยภาพภายในของสังคม (The Concept of Endogenous Development) มโนทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาทั้งโลก (The Concept of Global Development) มโนทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง (The Concept of Self – Reliant Development) มโนทัศน์เกี่ยวกับความจำเป็นพื้นฐาน (The Concept of Basic needs) เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาต่าง ๆ เหล่านี้ การพัฒนาตั้งแต่ระดับนานาชาติจนถึงระดับท้องถิ่นนั้นต้องอาศัยการศึกษาเป็นตัวจักรสำคัญ ปัจจัยสำคัญที่สุดของการศึกษาก็คือครูนั่นเอง ครูเป็นผู้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้กับประเทศชาติในทุกระดับดังนี้

1.1 ทักษะการมนุษย์ระดับแรงงานและแรงงานกึ่งฝีมือ ครูพัฒนาทักษะการมนุษย์ระดับนี้ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

1.1.1 เป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ กล่าวคือ สามารถสื่อสาร อ่านออกเขียนได้ คำนวณได้ เข้าใจสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้าใจและติดตามความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ รู้จักบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตนและชุมชน รู้จักวิเคราะห์เหตุผลและแสวงหาทางเลือกหลาย ๆ ทางในการแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนได้ รู้จักเลือกทางเลือกและวางแผนปฏิบัติที่เหมาะสมตลอดจนเป็นผู้ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและรู้จักช่วยเหลือผู้อื่นตามสมควร

1.1.2 เป็นสมาชิกที่ดีของวงการอาชีพ กล่าวคือ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ทำงานเป็น รักการทำงานและรู้จักศึกษากระบวนการในการจัดการกับงานที่ทำ มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริตทั้งหลาย

1.1.3 เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม กล่าวคือ มีความรู้ความเข้าใจในสภาพของสังคมและการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งในครอบครัวและชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ สามารถปฏิบัติตนเหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกของครอบครัวและชุมชน ภูมิใจในการปฏิบัติตนได้เหมาะสมในฐานะสมาชิกของชุมชน ตลอดจนรู้จักให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมในชุมชนและประเทศชาติ

1.2 ทักษะการมนุษย์ระดับช่างฝีมือหรือระดับช่างเทคนิค

ในยุคโลกไร้พรมแดนนี้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ทำให้ทักษะการมนุษย์ในระดับช่างฝีมือต้องพัฒนาและปรับปรุงตนเองอย่างมาก มีอาชีพสมัยใหม่ที่ต้องการแรงงานฝีมือที่มีความรู้ใหม่ ๆ เท่าทันเทคโนโลยีเหล่านั้น เช่น ช่างคอมพิวเตอร์ ช่างเครื่องมือสื่อสารไฮเทค (High Technology) เป็นต้น สำหรับช่างฝีมืออาชีพเดิม ๆ ก็ต้องฝึกฝนหรือฝึกอบรมเกี่ยวกับวิธีการใหม่ ๆ อย่างมากเช่นกัน เพราะเครื่องมือสมัยใหม่ทำให้ต้องพัฒนาตนเองตามไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นช่างก่อสร้าง ช่างอิเล็กทรอนิกส์ ช่างพิมพ์ ฯลฯ ล้วนต้องใช้เครื่องมือสมัยใหม่เข้ามาใช้ในวงการอาชีพทั้งสิ้น ครูจึงเป็นด่านแรกในการเตรียมทักษะการมนุษย์ระดับนี้ให้กับสังคม ทั้งยังเป็นด่านแรกในการฝึกอบรมให้ช่างฝีมือเดิมพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของตนด้วย ซึ่งคุณลักษณะของแรงงานระดับนี้ต้องมีความรู้และทักษะเฉพาะด้านในอาชีพของตน รักการอ่านและรู้จักวิธีแสวงหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของตน รู้เท่าทันความเจริญทางวิทยาการและเทคโนโลยี รู้จักส่งเสริมและบริการอนามัยทั้งส่วนตนและชุมชน และรู้จักอาชีพ-

อนามัยที่เกี่ยวกับอาชีพของตน รู้จักใช้แนวทางใหม่ ๆ ในการปฏิบัติงาน เข้าใจสภาพของสังคมและการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งในประเทศและโลก รู้จักเข้าร่วมกิจกรรมสังคมต่าง ๆ เช่น เป็นสมาชิกพรรคการเมือง เป็นสมาชิกองค์กรพิทักษ์สิ่งแวดล้อม หรือร่วมอนุรักษ์ธรรมชาติ ศิลปะ และวัฒนธรรมทั้งของชุมชน ประเทศชาติและโลก

1.3 พัฒนาการพยาบาลมนุษยาระดับวิชาชีพ ในสังคมยุคปัจจุบันมนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานทางสังคมได้ด้วยการศึกษา อดีตชนชั้นของมนุษย์นั้นเป็นเรื่องของสายเลือด หรือการสืบทอดขั้นพื้นฐานทางสังคมโดยชาติกำเนิด แต่โลกยุคปัจจุบันนี้ผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง ต่างก็ได้รับเกียรติและการยอมรับนับถือจากสังคมมากกว่าชาติกำเนิด การศึกษาวิชาชีพชั้นสูง ต้องอาศัยครูในสาขาวิชานั้น ๆ เป็นผู้ถ่ายทอด ไม่ใช่วิชาชีพที่ถ่ายทอดกันโดยบรรพบุรุษหรือสืบทอดสายเลือดอย่างสังคมในอดีต วิชาชีพชั้นสูงทุกสาขาต่างต้องอาศัยพื้นฐานจากครูทั้งสิ้น

3. บทบาทและความสำคัญของครูในการรักษาชาติ

....บทบาทของครูไทยในการส่งเสริมวัฒนธรรมของชาตินั้น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537 : 3 – 63) ได้เสนอวัฒนธรรมไทยให้ครูนำไปเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนไว้ 11 ประการ คือ

3.1 สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ครูให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติความเป็นมาของชาติไทย ปลุกฝังให้เกิดความรักความหวงแหนและกตัญญูรู้คุณบรรพบุรุษไทยที่ได้เสียสละเพื่อชาติ ปลุกฝังระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ครูให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนาและปลุกฝังให้ตระหนักถึงคุณค่าและปฏิบัติตามหลักธรรม ตลอดจนทำให้ตระหนักในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์

3.2 วิถีครอบครัวและชุมชน ครูสั่งสอนให้ตระหนักและเห็นความสำคัญของครอบครัวและชุมชนให้เข้าใจบทบาทและหน้าที่ในการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและชุมชน

3.3 ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่า ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทยเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า เป็นสื่อเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม

3.4 ภาษาไทย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชาติที่มีคุณค่าน่าภาคภูมิใจ ภาษาเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเป็นชาติอารยะ ครูต้องส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรักและใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งให้เข้าใจและเห็นความสำคัญของภาษาในฐานะที่เป็นเครื่องมือสืบทอดวัฒนธรรม

3.5 ระเบียบวินัย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าความมีระเบียบวินัยของคนในสังคมนั้น เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางด้านการควบคุมตนเอง ครูช่วยปลูกฝังจิตสำนึกและส่งเสริมให้ ปฏิบัติตนให้มีระเบียบวินัยที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย

3.6 ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรม ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าค่านิยม คุณธรรมและ จริยธรรมเป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวทางสังคมที่สำคัญ การปฏิบัติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ของสังคม เช่น การยิ้มแย้มแจ่มใส การขอบคุณและขอโทษ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การประหยัดและออม การขยัน รักความยุติธรรมและรักสงบ เห็นอกเห็นใจผู้ด้อยโอกาส ตลอดจนการเสียสละเพื่อ ส่วนรวม ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมเหล่านี้นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี

3.7 วิถีชีวิตและภูมิปัญญาไทย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าคนไทยสามารถใช้ปัญญา แก้ปัญหาการดำรงชีวิตอย่างประสานสัมพันธ์กับธรรมชาติ ครูส่งเสริมให้นักเรียนภูมิใจในการนำ ภูมิปัญญาไทยมาผสมผสานเพื่อพัฒนาแนวทางในการดำเนินชีวิต

3.8 การแต่งกายแบบไทย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าการแต่งกายแบบไทยนั้นเป็นการ บ่งบอกถึงความเป็นไทย ครูส่งเสริมให้นักเรียนแต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ ประหยัด และ สอดคล้องกับวิถีชีวิตไทย

3.9 ศิลปกรรมแบบไทย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าศิลปกรรมเป็นการแสดงออกทาง วัฒนธรรมในด้านความงามและความซาบซึ้งที่เป็นรูปธรรม ครูส่งเสริมให้รู้จักอนุรักษ์ การสร้าง- สรรค์และให้มีความเข้าใจในคุณค่าหรือซาบซึ้งในศิลปกรรมไทย

3.10 วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งสูงใจ การท่องเที่ยวที่สำคัญประการหนึ่ง การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นการท่องเที่ยว ที่มีคุณภาพ ครูส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลอดจนมารยาทในการท่องเที่ยว

3.11 วัฒนธรรมกับการพัฒนา ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าพื้นฐานการพัฒนาชาติ บ้านเมืองที่สำคัญคือการพัฒนาคน การพัฒนาจิตใจคนเป็นการพัฒนาที่ต้องใช้มิติทางวัฒนธรรม อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนาโดยใช้พื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นการพัฒนาที่มีคุณภาพ ระหว่างความก้าวหน้ากับการอนุรักษ์

นอกจากวัฒนธรรม 11 ประการนี้แล้ว ครูยังช่วยสร้างเสริมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ อื่น ๆ อีกด้วย เช่น วัฒนธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมการใช้ถนน วัฒนธรรมการเข้าคิว เป็นต้น

4. บทบาทและความสำคัญของครูในการเยียวยาสังคม

ในโลกที่ซับซ้อนวุ่นวายปัจจุบันนี้ มีบุคคลจำนวนมากที่ต้องเผชิญผลกระทบที่ตนไม่ได้เป็นผู้ก่อขึ้นด้วยซ้ำ เช่น เด็กพิการต่าง ๆ ทั้งทางกายและทางจิตใจ เด็กเหล่านี้เป็นผลผลิตของสังคมเช่นกัน หากไม่มีโรงเรียนการศึกษาพิเศษให้ก็ย่อมเป็นภาระแก่พ่อแม่ผู้ปกครองอย่างยิ่ง ครูในโรงเรียนเหล่านั้นช่วยให้เด็กพิการสามารถช่วยเหลือตนเองได้ก็เป็นการช่วยสังคมอย่างมาก นอกจากนี้บรรดาผู้หลงผิดที่ต้องโทษทั้งในสถานพินิจและในเรือนจำ ในปัจจุบันมีครูเข้าไปให้การศึกษาย่างทั่วถึง บุคคลเหล่านี้เมื่อพ้นโทษออกมาก็ย่อมดีกว่าไม่ได้รับการขัดเกลาเลย ครูจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้เยียวยาสังคมอีกด้วย

1.3 หน้าที่ของครู

แนวพระราชดำริเรื่อง “ความเป็นครู”

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (2539 : 35 – 37) ได้จัดพิมพ์ “ความเป็นครูสถิตในหทัยราช” โดย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริถึงหน้าที่ของผู้จัดและผู้ให้การศึกษาคือ การ “ให้คนได้เรียนดี” เพื่อที่จะสามารถทำการงานสร้างตัวและดำรงตนให้เป็นหลักเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ การจะทำให้คนได้เรียนดีนี้จะต้องทำดังนี้

1. “สอนให้มีวิชาการที่ดี ที่ถูกต้องแน่นแฟ้น ให้มีความสามารถและมีหลักการในการปฏิบัติ”
2. “ต้องฝึกหัดอบรมในจิตใจและความประพฤติปฏิบัติ ให้รู้เหตุผลและความผิดชอบชั่วดี เพื่อมิให้นำความรู้ไปใช้ในทางเบียดเบียนกันและกัน”
3. “ต้องให้มีกำลังและสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางกายทางใจ”

จะเห็นได้ว่า การให้คนได้เรียนดีนั้น ผู้ให้การศึกษาคือครูจะต้องทำหน้าที่อย่างน้อย 2 ประการ เช่นเดียวกับแนวพระราชดำริด้านการศึกษา กล่าวคือ “งานของครูนอกจากสอนให้รู้วิชาการแล้ว ยังต้องฝึกฝนอบรมความประพฤติปฏิบัติให้แก่ศิษย์ด้วย การทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ให้สำเร็จ ผู้ให้การศึกษาคือครูจะต้องเป็นผู้ประพฤติตนดีทั้งในด้านวิชาการ คือต้องฝึกฝนตนให้มีความชำนาญในด้านความรู้และวิธีสอน ส่วนด้านความประพฤติจะต้องเป็นคนดีพร้อมทั้งในด้านจิตใจและการปฏิบัติเพื่อที่จะเป็นแบบอย่างแก่ผู้พบเห็น เมื่อถูกศิษย์ได้เห็นและประทับใจในความสามารถและความดีของครูก็จะประพฤติตนตามแบบอย่าง

“ในสวนครุณัณก็จำเป็นต้องทำตัวให้ดี ให้เป็นที่เคารพรักใคร่และเชื่อถือได้สนิทใจ ข้อหนึ่งจะต้องฝึกฝนตนเองให้แตกฉานและแม่นยำชำนาญทั้งในวิชาความรู้วิธีสอน เพื่อสามารถสั่งสอนได้อย่างกระจ่างแจ่มแจ้งและถูกต้องสมบูรณ์ อีกข้อหนึ่งจะต้องฝึกหัดจิตใจของตัวให้เข้มแข็งหนักแน่น สุจริตซื่อตรง ประกอบด้วยเมตตา ความสุภาพอ่อนโยน จะได้นำให้ศิษย์มองเห็นซึ่งและประทับใจ ในความสามารถและความดีของครูแล้วกำหนดจดจำเป็นแบบฉบับ การให้การศึกษาก็จะบรรลุผลครบถ้วนตามจุดประสงค์”

จากที่กล่าวมา ครูนอกจากจะมีหน้าที่ในการฝึกฝนตนเองด้านวิชาการจนสามารถสอนได้อย่างดีแล้ว ครูจะต้องเป็นตัวอย่งในการประพฤติตนให้ดี รวมถึงการฝึกฝนจิตใจให้ประกอบด้วยเมตตากรุณา ซื่อสัตย์สุจริต มีความสุภาพอ่อนโยน ทั้งนี้เพื่อให้ศิษย์ได้เห็นเป็นตัวอย่ง การประพฤติตนให้ศิษย์เห็นเป็นตัวอย่งนี้เป็นสิ่งสำคัญ ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชนิพนธ์พระบรมราชาวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒถึงเรื่องการสอนว่า

“... แต่ไม่ว่าจะสอนเด็กวัยใด ลักษณะใด ผู้สอนจะต้องลงมือประพฤติเป็นตัวอย่งด้วยตนเองให้ได้เห็นได้ดูอยู่ตลอดเวลา โดยไม่ละเลยความประพฤติปฏิบัติที่ควรจะทำให้เกิดมีในตัวเด็กเป็นอันขาด ...”

การที่ต้องเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่งที่ดี ทั้งในด้านวิชาการและความประพฤตินั้นก็เพื่อให้เป็นตัวอย่งที่ดี หากครูทำตัวอย่งที่ดี สั่งสอนลูกศิษย์ให้มีความรู้ในทางวิชาการก็จะทำให้ศิษย์มีอนาคตที่ดี และถ้าครูสอนให้ศิษย์มีความประพฤติที่ดี มีความรู้ทางจิตใจเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต รู้จักเหตุและผลก็จะทำให้ศิษย์สามารถต่อสู้ชีวิตในอนาคตได้ง่าย ดังนั้นครูจึงต้องเป็นผู้ถ่ายทอดทั้งด้านวิชาการและด้านความประพฤติให้มีความเจริญความดีงามในตัวศิษย์ การทำหน้าที่ครูที่จะต้องทำแต่ความดีนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า ครูที่ทำแต่ความดี คือ ครูที่แท้ ดังที่ทรงพระราชดำริสพระราชทานแก่ครูอาวุโสประจำปี 2522 ว่า

“ครูที่แท้นั้น เป็นผู้ทำแต่ความดี คือ ต้องหมั่นขยันและอุตสาหะพากเพียร ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ ต้องหนักแน่นอดกลั้นและอดทน ต้องรักษาวินัย สำรวมระวังความประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนที่ดีงาม ต้องปลื้มตัวปลื้มใจจากความสะอาดสบายและความสนุกสนานรื่นเริงที่ไม่สมควรแก่เกียรติภูมิของตน ต้องตั้งใจให้มั่นคงแน่วแน่ ต้องซื่อสัตย์รักษาความ

จริงใจ ต้องเมตตาหวังดี ต้องวางใจเป็นกลาง ไม่ปล่อยไปตามอำนาจอคติ ต้องอบรมปัญญาให้เพิ่มพูนสมบูรณ์ขึ้น ทั้งด้านวิทยาการและความฉลาดรอบรู้ในเหตุและผล.....”

หน้าที่และการประพฤติปฏิบัติตนของครูตามแนวพระราชดำริที่กล่าวมาแล้วนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงให้ความหมายของ “ความเป็นครู” ไว้ในพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่า

“ความเป็นครู หมายถึง การมีความรู้ดีประกอบด้วยหลักวิชาที่ถูกต้อง แน่นแฟ้นและแจ่มแจ้งแก่ใจ รวมทั้งคุณความดีและความเอื้ออารี ปรารถนาที่จะถ่ายทอดเผื่อแผ่ให้ผู้อื่นได้มีความรู้ความเข้าใจที่ดีด้วย ความแจ่มแจ้งแนบชิดในใจยอมทำให้สามารถแสดงความรู้ออกมาให้เข้าใจตามได้โดยง่ายทั้งในการปฏิบัติงานก็ยอมทำให้ผู้ร่วมงานได้เข้าใจโดยแจ่มชัด ส่วนความหวังดีโดยบริสุทธิ์ใจนั้น จะน้อมนำให้เกิดศรัทธาแจ่มใสมีใจพร้อมที่จะรับความรู้ด้วยความเบิกบาน ทั้งพร้อมที่จะร่วมงานผู้ที่มีคุณสมบัติของครูโดยเต็มใจและมั่นใจ ดังนี้ ก็จะทำให้กิจการใด ๆ ที่กระทำอยู่ดำเนินไปโดยสะดวกราบรื่นและสำเร็จประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสมบูรณ์

ยนต์ ชุ่มจิต (2531 : 56 – 59) ได้สรุปหน้าที่และความรับผิดชอบของครูไว้ ดังนี้

1. สอนศิลปวิทยาการต่าง ๆ ให้กับศิษย์ ถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงที่จะต้องสอนศิษย์ให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

2. ฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์ โดยครูจะต้องกระทำควบคู่ไปกับการสอนวิทยาการด้านอื่น ๆ

3. ปกครองดูแลความทุกข์สุขของศิษย์ เช่น

3.1 ห้ามปรามหรือตักเตือนนักเรียนหรือลงโทษนักเรียนที่มีนิสัยก้าวร้าว ไม่ให้ทำความเดือดร้อนให้แก่เพื่อนและคนอื่น ๆ

3.2 ดูแลด้านอาหารการกิน น้ำดื่ม น้ำใช้ สำหรับนักเรียนให้ถูกสุขอนามัยอยู่เสมอ

3.3 ดูแลรักษาพยาบาลนักเรียนเมื่อยามป่วยหรือได้รับอุบัติเหตุ

3.4 ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม อาหารกลางวัน หนังสือเรียน

ฯลฯ

3.5 จัดกิจกรรมนันทนาการให้นักเรียนได้พักผ่อนหย่อนใจ หรือเสริมสร้างสติปัญญาตามความเหมาะสม

- 3.6 สอดส่องดูแลห้ามปราม ตักเตือนหรือลงโทษนักเรียนที่มีนิสัยลักษณะของเพื่อน
- 3.7 ส่งเสริมประกาศเกียรติคุณนักเรียนที่ทำความดี
4. การประเมินผลความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของครูที่จะต้องกระทำเป็นระยะ ๆ ตลอดเวลาที่มีการเรียนการสอน เพื่อให้ทราบพัฒนาการของนักเรียน
5. แนวทางการศึกษาและอาชีพแก่ศิษย์ นักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งด้านสติปัญญาความสามารถ และบุคลิกภาพ การแนะแนวการศึกษาและอาชีพแก่นักเรียน ครูจึงต้องทำให้เหมาะสมแก่นักเรียนแต่ละคน
6. จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเจริญงอกงามของศิษย์ ซึ่งมีกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ในวิชาการต่าง ๆ และกิจกรรมนอกหลักสูตรซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนความเจริญงอกงามของนักเรียนในหลาย ๆ ด้าน เช่น ลูกเสือ ยุวกาชาด กีฬา ฯลฯ
7. ปฏิบัติงานในหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จเรียบร้อยและมีคุณภาพ เช่น งานธุรการในชั้น ตรวจสอบแบบฝึกหัด ฯลฯ
8. ดูแลสอดส่องป้องกันภัยพิบัติมิให้บังเกิดแก่ทรัพย์สินของโรงเรียน ครูทุกคนมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องช่วยกันรักษาทรัพย์สินของโรงเรียนทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็นปกติ เช่นเดียวกับทรัพย์สินของตนเอง
9. สร้างเสริมสมรรถภาพทางวิชาการให้แก่ตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพราะครูจะต้องสอนจะต้องให้ความรู้เป็นเครื่องมือ หากเครื่องมือเก่าหรือล้าสมัยและไร้ประสิทธิภาพ ผลคือความเจริญงอกงามของศิษย์ก็ด้อยคุณภาพไปด้วย
10. การควบคุมตนเองให้ตั้งอยู่ในคุณภาพของความเป็นมนุษย์และความเป็นครู ถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบที่สำคัญที่สุดของครู เพราะถ้าครูไม่สามารถควบคุมตนเองให้เป็นคนมีคุณธรรมความเป็นมนุษย์ และความเป็นครูได้แล้ว จะพลอยทำให้ละทิ้งหน้าที่ในข้ออื่นๆ ดังกล่าวไปด้วย

ทวีป อภิสสิทธิ์ (2532 : 112 – 113) ได้กล่าวถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของครูตามรูปคำ (Teachers) ได้อย่างน่าสนใจ โดยอ้างคำว่า “ครู” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Teachers” ตัวอักษรภาษาอังกฤษ 8 ตัว ล้วนมีความหมายที่มุ่งใจในอาชีพครูอย่างยิ่ง คือ

T = Teaching คือ ทำการสอนถ่ายทอดวิชาให้ได้ผลดี

- E = Ethic คือ มีคุณธรรมน้ำใจงาม
- A = Academic คือ มีความสามารถรอบรู้ทางวิชาการดี
- C = Cultural Heritage คือ ทำการสืบทอดทางวัฒนธรรมได้
- H = Human Relationship/Health/ คือ มีมนุษยสัมพันธ์และสุขภาพดี
- E = Evaluation คือ มีความรู้ความสามารถในการวัดผล ประเมินผล
- R = Research คือ มีความรู้ในการวิจัยเป็นอย่างดี
- S = Service คือ การให้บริการ รับใช้และพัฒนาสังคม

พระเทพวิสุทธิเมธี (2529 : 105) (ปัจจุบัน คือ พระธรรมปัญญาจารย์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์) ได้กล่าวไว้ว่า ครูอาจารย์มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติเป็นประจำ 11 ประการ ดังต่อไปนี้

1. แนะนำดี แนะนำ หมายถึง การอบรมสั่งสอน ชี้แจง อธิบาย แนะนำให้ศิษย์เข้าใจมารยาทที่ต้องประพฤติและวิชาที่เรียนนั้น จนเป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจน ไม่ให้ศิษย์มีความสงสัยในวิชานั้น ๆ หากจะมีอะไรที่ยังอธิบายไม่ได้ หรืออาจารย์ก็ยังไม่เข้าใจดี ก็ควรจะรับกับศิษย์โดยตรงและยืนยันว่าจะนำไปค้นคว้า และไต่ถามท่านผู้รู้ให้เข้าใจ และภายหลังจะนำมาชี้แจงให้ศิษย์เข้าใจใหม่ได้ ส่วนคำว่า นำ หมายถึง ตัวอาจารย์เองจะต้องระมัดระวังประพฤติปฏิบัติให้ดีที่สุด วางตัวให้เหมาะสมกับความเป็นอาจารย์ เพื่อเป็นตัวอย่งนำศิษย์ประพฤติปฏิบัติตาม ข้อใดที่อาจารย์สั่งสอน ห้ามปราม สั่งสอนศิษย์ไปแล้วว่าเป็นของไม่ดี ไม่ควรทำ อาจารย์เองก็จะต้องไม่ทำอย่างนั้นเป็นอันขาด หากอาจารย์ไปทำสิ่งที่ได้ห้ามศิษย์ไม่ให้กระทำแล้ว การสั่งสอนก็จะไม่มีความหมาย และไม่ได้รับผลอะไรเลย ทั้งศิษย์จะถูกอกอาจารย์ด้วย

2. ให้เล่าเรียนดี ต้องคอยบังคับบัญชาและสั่งสอนศิษย์ให้ได้เล่าเรียนดีที่สุด เพราะศิษย์ไม่ว่าโตหรือเล็กเชื่อว่ายังเป็นคนโง่เท่ากัน เพราะยังไม่รู้วิชาที่ตนจะเรียนนั้นต้องคอยพยายามชี้แจงให้ละเอียดถี่ถ้วนให้ได้เล่าเรียนท่องบ่นหัวข้อหรือหลักสูตรที่จำเป็นต้องว่าได้คล่องปาก หรือหลับตาว่าปากเปล่าได้ ก่อนจะให้ศิษย์ท่องบทใด หรือข้อใด ต้องให้ศิษย์อ่านถูกต้องทั้งอักษร พยัญชนะ ออกเสียงให้ได้ตามวรรคตอน การที่ให้เรียนดีนั้น หมายถึง ต้องสอนให้ตรงตามเวลา ตรงตารางสอนที่กำหนดให้.... อาจารย์ที่ดีนั้นต้องสอนชัดด้วยชัดคำสอนละเอียดละออ แยกแยะปัญหาต่างๆ ที่เป็นเงื่อนไขอยู่ออกชี้แจงจนผู้เรียนเข้าใจได้ เมื่อสอนก็คอยจับตาดูว่านักเรียนคนไหนตั้งใจฟัง เอาใจใส่หรือไม่เอาใจใส่อย่างไร ครั้นเลิกสอนแล้ว ก็ยังคอยเอาใจใส่กวาดขันสอดส่องดูว่านักเรียนได้เข้าใจและปฏิบัติตามที่สอนไว้หรือไม่ หากศิษย์เจ็บไข้ได้ป่วยก็ไปเยี่ยมเยียนตามกาล

3. บอกศิลปวิทยาให้โดยสิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง หากปรารถนาติดต่อศิษย์โดยแท้จริงต้องสอนโดยไม่ปิดบังอำพรางความรู้ของตน ถ้าอาจารย์มีเล่ห์กล มุ่งหมายแต่เงินค่าสอนพิเศษเป็นใหญ่ ย่อมไม่บอกวิชาความรู้ในวิชานั้น ๆ จนหมดสิ้น ย่อมปิดบังไว้บ้างเพื่อให้ศิษย์มาขอร้องเรียนอยู่เรื่อย ๆ เพราะเกรงว่าถ้าศิษย์รู้หมดแล้ว ก็จะไม่มาหาอาจารย์ไม่นำเครื่องสักการะมาให้อีก และจะดูหมิ่นอาจารย์ด้วย อาจารย์ก็จะเสื่อมจากลาภสักการะ ตัวอย่างเช่นนี้ก็มีส่วนมาก ฉะนั้นอาจารย์ที่ดีจะต้องมุ่งหมายความเจริญยิ่ง ๆ แก่ศิษย์ และศิษย์จะได้มีวิชาสอนต่อ ๆ กันไป เป็นความเจริญแก่ประเทศชาติ ศาสนา เป็นส่วนรวม และไม่กลัวว่าศิษย์จะลบหลู่คุณอาจารย์

4. ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูงและประชาชนต้องมีหลัก 2 ประการคือ ยกย่องกับชมหรือปลอบกับปราม จะใช้แต่ยกย่องอย่างเดียวโดยไม่มีการชมขี้เลย หรือจะใช้แต่ชมชื่ออย่างเดียวโดยไม่มีมีการยกย่องเลย ก็ไม่ถูกทั้งสองอย่าง เพราะศิษย์มีหลายคนย่อมมีความประพฤติดีบ้างชั่วบ้าง แม้ศิษย์คนเดียว บางครั้งยังประพฤติดี บางครั้งก็ประพฤติชั่ว ทั้งที่เจตนาและไม่เจตนา ถ้ายกย่องอย่างเดียวศิษย์ก็หลงหลงเข้าใจว่า อาจารย์ใจดีเกินไป ท่านไม่ทำโทษใครจริง ถึงจะทำผิดบ้างก็ไม่เป็นไร เพราะท่านไม่ว่าใคร เป็นเหตุให้ศิษย์ไม่เอาใจใส่ในคำสั่งสอนและระเบียบวินัย จรรยา มารยาทที่ดี ถ้าชมชื่ออย่างเดียว ศิษย์ก็มีใจคอขุ่นหมองไม่ปลอดโปร่ง เพราะแม้แต่หวาดระแวงกลัวอาจารย์จะดูอย่างเดียว จะทำอะไรที่ดีบ้างก็ไม่กล้าทำต่อหน้าอาจารย์ จิตใจของศิษย์ไม่ค่อยตั้งอยู่ เป็นปกติธรรมดา เมื่อศิษย์ไม่กล้าทำอะไรต่อหน้าอาจารย์ คอยแต่จะหลบหน้าอยู่เรื่อยเช่นนี้ทำให้อาจารย์ไม่ค่อยมีโอกาสได้พบเห็นพวกศิษย์

5. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย ผลของวิชาที่อาจารย์สั่งสอนให้ไปนี้ เปรียบเสมือนเกาะกำบังป้องกันตัวในทิศทั้งหลาย ถ้าอาจารย์เป็นผู้มีชื่อเสียงดี เป็นที่รู้จักกันทั่วไป เมื่อศิษย์ไปในที่ใด พอเขารู้ว่าเป็นศิษย์ของอาจารย์ผู้นั้น เขาก็ให้ความรักใคร่นับถือ เพราะเขาเคารพต่ออาจารย์เสียแล้ว จะไปในที่ใด บารมีของอาจารย์ก็ตามปกป้องคุ้มครองไปทั่วทุกถิ่นฐาน มีคำกล่าวที่ว่า "ร่มเงาของต้นไม้เย็นร่มรื่นดี ร่มเงาของอาจารย์ยิ่งเย็นสบายกว่านั้น ร่มเงาของพระธรรมเย็นที่สุดหาสิ่งใดเปรียบมิได้"

6. ตั้งจิตประกอบด้วยพรหมวิหาร การให้ธรรมทานย่อมชนะการให้ทั้งปวง คนเราเกิดมามีอวัยวะครบทั้ง 32 ประการ ไม่มีอะไรดีเป็นสาระควรแก่การยึดถือสักอย่างเดียว ถ้าผู้ใดปราศจากความรู้เสียแล้ว ก็คงใจไม่ต่างอะไรกับสัตว์เดรัจฉาน พึ่งดูตัวอย่างง่าย ๆ คนที่ไม่มีความรู้ จะทำมาหากินอะไร ก็ต้องใช้กำลังกายของตนเข้าแบกหามลากถูไปไม่ต่างอะไรกับช้าง ม้า วัว ควาย กว่า

จะได้เงินมาสักเล็กน้อยก็เหน็ดเหนื่อยยิ่งนัก ส่วนผู้ที่มีวิชาความรู้มากเขาก็ทำงานล้วนแต่เป็นงานเบา ๆ ทำอยู่ในร่ม ไม่ต้องตรากตรำกลางแจ้ง ทำงานก็น้อย วันหนึ่ง ๆ ไม่กี่ชั่วโมง แต่ได้เงินมากพอใช้เลี้ยงตัวเองและบุตรภรรยาได้อย่างสบาย และวิชานี้เป็นทรัพย์สมบัติที่มีค่าที่สุดในบรรดาสมบัติทั้งหลาย โจรผู้ร้ายไม่สามารถลักขโมยไปได้เลยแม้แต่สักเล็กน้อย อาจารย์จึงสอนศิษย์ด้วยจิตตั้งมั่นในพรหมวิหาร จึงจะได้ชื่อว่ามีอาชีพอันดีควรแก่การสรรเสริญสักการบูชาอย่างที่สุด เพราะเป็นผู้ให้วิชาอันเป็นสิ่งประเสริฐที่สุดแก่บรรดาศิษย์ ยังชื่อว่า ทำกิจการงานเช่นเดียวกับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงเสียสละความสุขทุกอย่างมาทำหน้าที่บรมครูผู้ยิ่งใหญ่ของโลก

7. สอนดี คู่คุ้มครองดี ด้วยอุบายวิธีต่าง ๆ รู้จังหวะจะโคน เมื่อใดควรชมเชย เมื่อใดควรยกย่องชมเชย ก็ทำการนั้น ๆ ไปตามสมควร เมื่อถึงคราวปลอบหรือประคอง ก็ต้องปลอบหรือประคอง ถ้าสอนดีแต่คุ้มครองไม่ดี ศิษย์จะฉลาดแต่เสียระเบียบ ถ้าสอนไม่ดีแต่คุ้มครองดี ศิษย์ย่อมจะมีระเบียบแต่โง่ ฉะนั้นต้องสอนดี และคุ้มครองดีด้วย ศิษย์จึงจะฉลาด และมีระเบียบ ทั้งนี้ต้องอาศัยปฏิภาณไหวพริบของอาจารย์เป็นส่วนใหญ่

8. ต้องฉลาดในการชี้แจงเหตุผล เมื่อเรื่องราวอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้น ต้องฉลาดชี้แจงเหตุผลในเรื่องรานั้น ๆ ให้แจ่มแจ้ง ฉลาดในการชักชวนให้ถือเอาตาม ฉลาดในการให้ผู้ฟังอาจหาญกล้าปฏิบัติตามโดยชอบ และฉลาดในการชักชวนศิษย์ให้รีบเร่งในสัมมาปฏิบัติ

9. หัดให้ศิษย์มีนิสัยรักงาน คือหาอุบายวิธีอบรมศิษย์ให้มีนิสัยใจคอรักงาน ชอบทำงาน จนเห็นการทำงานเป็นของสนุกเท่ากับเล่นกีฬา ระวังอย่าให้ศิษย์ทำงานเป็นวิธีแบบหามเข็ม การจะหัดศิษย์ให้มีนิสัยรักงานเช่นนี้ได้ อาจารย์จะต้องมีขันติ ความอดทน เป็นหลักใหญ่ในการฝึก

10. ตั้งใจวิจารณ์เหตุผลที่ปรากฏเฉพาะหน้า เมื่ออาจารย์ประสบสิ่งใดที่ผ่านมาจากตาหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็หมั่นพิจารณาหาเหตุผลของสิ่งนั้นให้เห็นประจักษ์ในที่ทั้งปวง เพราะวิชาที่เกิดจากการวิจารณ์ให้เหตุผล ไม่ได้หมายความว่าวิชาที่จะจำได้จากครูสอนโดยไม่ได้วิจารณ์ให้เหตุผล ก็ไม่จัดเป็นวิชาครูที่ดีได้ เพราะว่าบรรดาทุกสิ่งที่มีอยู่ในโลกย่อมเป็นบทเรียนทั้งสิ้น เป็นส่วนที่ควรวิจารณ์ให้เหตุผล ส่วนที่ดีหรือถูกต้องก็ควรประพฤติตาม หรือควรถือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ส่วนที่ชั่วหรือผิด ก็ควรจะไม่ประพฤติตามหรือหาทางแก้ไขให้ดีขึ้น ฉะนั้นวิชาครูที่ดีจึงไม่มีหลักสูตร และไม่มีวันที่จะเรียนให้จบได้ ต้องเรียนอย่างวิจารณ์ให้เห็นเหตุผลอยู่เสมอ

11. ต้องอบรมให้มีกำลังใจ ในตัวเรามีใจซึ่งเป็นจิตดวงเดียวนั้นเป็นสำคัญที่สุด ร่างกายและส่วนอื่น ๆ เป็นเพียงเสมือนหุ่นให้ใจเชิด เมื่ออบรมใจให้มีกำลังใจจริงแล้ว การทำก็จริง การพูด

ก็จริง อาจารย์ผู้มีกำลังใจจริง มีความเข้มแข็งอดทน พร้อมที่จะเสียสละให้ทุกอย่าง ตลอดจนความสุขและการเห็นแก่ตัว จักเป็นผู้ข้ามอุปสรรคเครื่องขัดข้องเสียทุกประการ แม้จะไปอยู่ในที่ห่างไกล ทูรกันดารก็ไม่ย่อท้อ ตั้งใจเพื่อแต่ศิลปวิทยาและศีลธรรมให้แก่ศิษย์ ไม่ใช่เพื่อลาภผลใด ๆ ด้วยนึกถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นยอดอบรมครูผู้เปรียบพร้อมสมบูรณ์พูนสุขด้วยลาภยศ นานาประการ ยิ่งทรงเสียสละแม่สมบัติพระเจ้าจักรพรรดิเสด็จออกมาทรมานพระวรกาย สั่งสอนชาวโลกทั่วไป “จริง” อย่างเดียวเท่านั้น ย่อมยังกิจทั้งปวงในโลกให้สำเร็จได้ (ปรัชญา กล้าผจญ, 2544 : 246 – 250)

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (2540 : 26 – 27)

ทรงกล่าวถึงหน้าที่ครูว่า

สำหรับท่านที่เป็นครูอาจารย์ ควรภูมิใจได้อย่างยิ่งในหน้าที่สำคัญนี้ อนาคตของชาติ จะสูงหรือต่ำ จะดีหรือชั่ว อยู่ในมือของครูอาจารย์ ฉะนั้นจึงขอให้ทำหน้าที่ของท่านให้ดีที่สุด อย่าให้แต่ความรู้เพียงเพื่อสอบได้ตามหลักสูตรเท่านั้น แต่ควรให้ความดีแก่นักเรียนให้เป็นคนดีด้วย การจะสอนให้ใครดีได้จริง ต้องอดทนสอนซ้ำแล้วซ้ำอีก เหมือนการอ่านหนังสือสอนใจ จะอ่านปราดเดียวจบเล่ม แล้วคิดว่าอ่านแล้ว รู้แล้ว นั้นไม่ถูก จะไม่ได้ประโยชน์จริงจาง

อ่านหนังสือสอนให้ดีให้งามต้องอ่านซ้ำไปซ้ำมาจึงจะเกิดผลฉันใด สอนเด็กสอนใครก็ตาม จะให้ได้ผลต้องสอนซ้ำไปซ้ำมาฉันนั้น และที่สำคัญ ครูผู้สอนต้องทบทวน อบรมตนเองให้มีความดีก่อน การถ่ายทอดความดีให้ศิษย์จึงจะเป็นไปได้ถูกต้อง เกิดผลดีงามแก่จิตใจเด็ก อันจะเป็นผลดีแก่สังคม แก่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จะเป็นการช่วยแก้ไขความเดือดร้อน รุนวายเป็นมากมีทุกวันนี้ให้ดีขึ้นได้ ให้เป็นผู้หนึ่งที่มีค่าควรแก่ความภาคภูมิใจอย่างแท้จริง

พกา สัตยธรรม (2544 : 230 – 1) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครูต่อศิษย์ไว้ดังนี้ :

คุณธรรมอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นหน้าที่ของครูต่อศิษย์ ครูเปรียบเสมือนแขนขวา หรือทิศเบื้องขวา จากทิศ 6 ซึ่งกล่าวถึงหน้าที่ของครูต่อศิษย์ เพื่อเตือนใจครูในการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. สอนและแนะนำให้ศิษย์เป็นคนดี
2. สอนให้ศิษย์เกิดความเข้าใจในเรื่องที่เรียนได้อย่างชัดเจน
3. สั่งสอนและถ่ายทอดศิลปวิทยาให้อย่างสิ้นเชิง
4. ส่งเสริมและยกย่องความดีงามตามความสามารถของศิษย์ให้ปรากฏไปทุกที่

5. สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ ด้วยการให้ความรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างขวางลึกซึ้ง สามารถนำไปปฏิบัติหน้าที่และใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข

คุณธรรมที่ครูควรมีอีกอย่างหนึ่งคือ ขันติใสรัจจะ ขันติคือความอดทน ใสรัจจะคือความสงบเสงี่ยม สำรวมทั้งกาย วาจาและใจ

ครูต้องมีความอดทนอย่างมากในการเป็นครูที่ดี และต้องมีความสงบเสงี่ยม สำรวมกาย วาจา ใจ เพื่อทำหน้าที่ครูที่ดี และเป็นผู้มีมารยาทงดงาม มีจิตใจงามเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีและสมควรได้รับการยกย่องจากผู้พบเห็น

อีกสิ่งหนึ่งที่ครูจะขาดเสียมิได้ คือ หิริโหดตปปะ ครูเป็นตัวอย่างของลูกศิษย์ ถ้าครูดีมีคุณธรรมคือ มีหิริ – ความละอายที่จะทำชั่ว และโหดตปปะ คือความกลัวที่จะทำชั่ว ทั้งในที่ลับและที่แจ้งแล้ว แสดงว่าครูมีหิริแท้ โหดตปปะแท้ เกิดขึ้นจากใจของตนเอง ในการไม่ยอมทำชั่ว เพราะเห็นว่าไม่ดี เกิดโทษ นับว่าได้กระทำตนอยู่ในฐานะที่ควรได้รับความเคารพยกย่อง บูชาสมกับเป็นตัวอย่างที่ดีของคนในสังคม

1.4 ความหมายของวิชาชีพครู

Collins cobuild (1992 : 1146) อธิบายความหมายของวิชาชีพว่า เป็นลักษณะหนึ่งของงาน (Job) ซึ่งเป็นงานที่ผู้ทำต้องได้รับการฝึกฝนโดยเฉพาะ และเป็นงาน ที่ทำให้ ผู้ประกอบการนั้นได้รับฐานะที่สูงเป็นพิเศษจากสังคม ตัวอย่าง เช่น การงาน (Work) ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรคกฎหมาย หรือการให้การศึกษาบรม เป็นต้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2525 : 766) อธิบายว่า วิชาชีพ เป็นอาชีพที่ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญ

วิชาชีพ จึงเป็นอาชีพที่ต้องมีความรู้ความชำนาญในด้านนั้น ๆ โดยเฉพาะ โดยมีข้อกำหนดคุณลักษณะ ของวิชาชีพแต่ละประเภทที่ทำให้แตกต่างจากอาชีพทั่ว ๆ ไป

วิชาชีพได้รับการยอมรับว่าเป็นวิทยอาชีพ หรืออาชีพชั้นสูง (Profession) เพราะเข้าหลักเกณฑ์สากล 4 ประการ คือ

1. มีกระบวนการฝึกอบรมบุคคลเข้าสู่อาชีพอย่างมีระบบระเบียบในระยะยาว
2. มีหลักวิชาเฉพาะของตนเอง หรือมีวิทยาการแม่แบบแห่งอาชีพ อันได้แก่วิชาศึกษาศาสตร์ หรือที่เรียกอย่างอื่นว่า วิชาการศึกษา วิชาครู วิชาครูศาสตร์ เป็นต้น

3. มีกระบวนการกลั่นกรอง รับรอง เลือกเฟ้นบุคคลไปสู่อาชีพ
 4. มีการกำหนดมาตรฐานของวิชาชีพในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านพุทธิปัญญา ด้านสมรรถภาพวิสัยหรือความสามารถด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น
- ทั้งนี้ต้องได้รับการยอมรับจากมวลสมาชิก ผ่านสถาบันหรือสมาคมวิชาชีพ

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2523 : 30 – 32) ได้ยืนยันว่าวิชาการศึกษา (Education) อยู่ในฐานะของวิชาชีพชั้นสูง เพราะบุคคลที่ศึกษาวิชานี้จะมีลักษณะสำคัญเป็นหลักของวิชาชีพดังต่อไปนี้

1. มีการให้บริการแก่สังคม (Social Service) ไม่ซ้ำซ้อนกับอาชีพอื่น วิชาการศึกษาก็ผลิตไปเป็นครูและนักศึกษา
2. มีระยะเวลาให้การศึกษาแก่สมาชิกยาวนานพอสมควร (Professional Training) มีเวลาไม่น้อยกว่าระดับปริญญาตรี คือ 4 ปี ในสถาบันอุดมศึกษา
3. มีเสรีภาพหรืออิสระในการประกอบอาชีพ (Professional Autonomy) คือ สมาชิกหรือผู้ศึกษาวิชาชีพมาต้องมีเสรีที่จะใช้วิชาชีพปฏิบัติงานตามลักษณะของตน
4. มีจรรยาบรรณแห่งอาชีพ (Professional Ethics) หรือเรียกว่า จรรยาครู ส่วนวิชาอื่น เช่น แพทย์ ทหาร ตำรวจ ก็ต้องมีจรรยาแห่งอาชีพ
5. มีองค์การหรือสมาคมวิชาชีพ (Professional Organization) เป็นองค์การหรือศูนย์กลางสำหรับยกมาตรฐานเผยแพร่วิชาชีพ และพิทักษ์ผลประโยชน์ของสมาชิก

เมื่อเป็นเช่นนี้ก็กล่าวได้ว่า อาชีพครูมีศักดิ์และสิทธิ์อย่างสมบูรณ์ มิได้ต่ำต้อยกว่าอาชีพใด ๆ ในสังคม (ณรงค์ สิทธิประเสริฐ, 2537 : 13)

วิจิตร ศรีสะอาด (2535 : 823 – 824) อธิบายลักษณะของวิชาชีพชั้นสูงไว้ว่ามี 6 ลักษณะดังนี้

1. วิชาชีพชั้นสูงจะต้องมีบริการที่ให้แก่สังคมที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและจำเป็น (Social Service) วิชาหลัก ๆ ในแต่ละวิชาชีพต่างก็มีบริการให้แก่สังคมเป็นการเฉพาะของแต่ละวิชาชีพโดยไม่ซ้ำซ้อนกัน บริการของวิชาชีพนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เช่น บริการของแพทย์กับพยาบาล หรือวิศวกรกับสถาปนิก แต่ทุกฝ่ายมีขอบเขตบริการของตนเองที่ชัดเจนแยกออกจากกันได้ วิชาชีพชั้นสูงเน้นบริการต่อสังคมมากกว่าหาประโยชน์จากผู้รับบริการ

2. สมาชิกของวิชาชีพชั้นสูงจะต้องใช้วิธีการแห่งปัญญาในการให้บริการ (Intellectual Method) หมายความว่า การวินิจฉัยตัดสินใจในการปฏิบัติต่อผู้รับบริการของวิชาชีพนั้น จะต้องอาศัยความรู้ ความคิด และสติปัญญาเป็นพื้นฐานสำคัญ มากกว่าการใช้ทักษะและความชำนาญ การแต่เพียงด้านเดียว แต่เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความรู้ ความคิด หลักการ และทฤษฎี จึงจะประกอบการได้ วิธีการอย่างนี้เรียกว่า วิธีการแห่งปัญญา

3. สมาชิกของวิชาชีพชั้นสูงจะต้องได้รับการศึกษาอบรมให้ความรู้กว้างขวาง ลึกซึ้งโดยใช้ระยะเวลายาวนานพอสมควร (Long Period of Training) เนื่องจากต้องใช้วิธีการแห่งปัญญาในการให้บริการ โดยปกติมักจะถือเป็นเกณฑ์ว่า อย่างน้อยควรต้องได้รับการศึกษาในสาขาวิชาชีพนั้น ๆ ไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี และมักจะใช้เวลาศึกษามากกว่า 4 ปี หลังจากมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งนี้เพื่อให้เป็นหลักประกันแก่ผู้รับบริการว่า ผู้ให้บริการสามารถให้บริการที่มีคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพได้ เพราะมีการศึกษาอบรมมาเพียงพอ

4. สมาชิกของวิชาชีพชั้นสูงจะต้องมีเสรีภาพในการใช้วิชาชีพนั้นๆ ตามมาตรฐานของวิชาชีพ (Professional Autonomy) หมายความว่า การวินิจฉัยในการให้บริการภายในขอบเขตของวิชาชีพแต่ละวิชาชีพนั้น สมาชิกของวิชาชีพนั้น ๆ ควรจะมีเสรีภาพในการให้บริการโดยปราศจากการแทรกแซงจากบุคคลภายนอก การใช้เสรีภาพทางวิชาชีพเป็นความรับผิดชอบสำคัญ เมื่อผู้ที่เป็นสมาชิกของวิชาชีพได้รับการศึกษาอบรมมาดีพอแล้ว ก็เป็นธรรมดาที่จะสามารถวินิจฉัยเพื่อให้บริการได้ถูกต้องตามลำพัง ความเป็นอิสระในการให้บริการเป็นลักษณะที่จำเป็นที่ทุกวิชาชีพต้องมี แต่จะมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความยอมรับของสังคมและผู้รับบริการเป็นสำคัญ

5. วิชาชีพชั้นสูงจะต้องมีจรรยาบรรณ (Professional Ethics) จรรยาบรรณเป็นแนวทางของการปฏิบัติวิชาชีพ ผู้ที่ละเมิดจรรยาบรรณจะต้องได้รับการลงโทษ ในกรณีร้ายแรงอาจถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพได้ ในทุกสังคมจะมีกฎหมายควบคุมการประกอบวิชาชีพ โดยเฉพาะวิชาชีพหลัก ๆ ซึ่งให้บริการอันอาจมีผลกระทบต่อสวัสดิการ สวัสดิภาพ และความมั่นคงปลอดภัยของสังคม ในประเทศไทยก็มีกฎหมายคุ้มครองปฏิบัติวิชาชีพอยู่หลายวิชาชีพ ผู้ที่จะปฏิบัติวิชาชีพจะต้องได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพจึงจะกระทำได้ เช่น วิชาชีพเวชกรรม วิศวกรรม หรือสถาปัตยกรรม เป็นต้น

6. วิชาชีพชั้นสูงจะต้องมีสถาบันวิชาชีพเป็นแหล่งกลางในการสร้างสรรค์จริยมาตรฐานของวิชาชีพ (Professional Institution) สถาบันหรือองค์กรวิชาชีพเป็นแหล่งกลางในการเสริมสร้าง

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของวิชาชีพ สถาบันวิชาชีพมีสองลักษณะ คือ ลักษณะที่หนึ่งเป็นสถาบันควบคุมและพัฒนามาตรฐานและการปฏิบัติวิชาชีพ เช่น แพทยสภาหรือเนติบัณฑิตยสภา เป็นต้น ลักษณะที่สองเป็นสมาคมวิชาชีพเพื่อเป็นแหล่งส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และเสริมสร้างความแข็งแกร่งและความก้าวหน้าของวิชาชีพ เช่น แพทยสมาคม หรือสมาคมการจัดการธุรกิจแห่งประเทศไทย เป็นต้น

อุทุมพร จามรมาน (2537 : 2) ซึ่งความแตกต่างระหว่างการประกอบวิชาชีพกับการประกอบอาชีพว่าต่างกันที่ กิจกรรมของการปฏิบัติ ภาระหน้าที่ กิจกรรมของการประกอบวิชาชีพ จะมีลักษณะดังนี้

1. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญญา
2. กิจกรรมที่อาศัยความรู้เฉพาะสิ่ง
3. กิจกรรมที่ต้องมีการเตรียมตัวล่วงหน้า
4. กิจกรรมที่ต้องการความเจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง
5. กิจกรรมที่ต้องใช้เวลาเต็มเวลา และมีการเป็นสมาชิกที่ถาวร
6. กิจกรรมที่มีมาตรฐาน
7. กิจกรรมที่บริการผู้อื่น
8. กิจกรรมที่ต้องมีองค์กร สถาบันรองรับอย่างชัดเจนและเข้มแข็ง

เจอราร์ด กูเทค ได้สรุปคุณลักษณะวิชาชีพเพื่อเป็นเกณฑ์พิจารณาวิชาชีพครูไว้ 7 ประการคือ

1. วิชาชีพเป็นกิจกรรมทางปัญญาและวิชาความรู้เฉพาะด้าน การสอนก็เป็นกิจกรรมทางปัญญา การออกแบบวิธีการถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม ทักษะและค่านิยมให้กับเยาวชน ครูต้องใช้ศาสตร์และศิลป์แห่งวิชาชีพอันเป็นวิทยาการเฉพาะด้าน และต้องใช้สติปัญญาในการถ่ายทอดแต่ละสิ่งแต่ละอย่างให้กับศิษย์
2. วิชาชีพเป็นกิจการที่จำเป็นเฉพาะสาขาที่สังคมต้องการและบริการแก่สังคม การสอนเป็นการให้บริการแก่สังคมในด้านการถ่ายทอดทักษะทางสังคม ค่านิยม ตลอดจนวิชาการต่างๆ ให้แก่เยาวชนตามที่สังคมประสงค์ เป็นการให้บริการที่เฉพาะสาขาวิชาที่ต่างจากวิชาชีพอื่น

3. การประกอบการของวิชาชีพนั้นอยู่บนพื้นฐานทางทฤษฎีทางวิทยาการของศาสตร์แต่ละสาขาที่สามารถประยุกต์มาเป็นการปฏิบัติ งานฝีมือโดยทั่วไปจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสามารถเฉพาะตัวของผู้ประกอบการ แม้ว่าจะมีการถ่ายทอดเคล็ดลับวิธีการเฉพาะตัวแก่กันและกันบ้างก็ตาม แต่การประกอบวิชาชีพนั้นเป็นงานฝีมือที่สร้างสรรค์บนพื้นฐานของความรู้หลายๆ ด้านที่มีความหมายมากกว่าเคล็ดลับเพียงประการเดียว การสอนก็เช่นกันเป็นงานที่ต้องประสมประสานวิทยาการทั้งปรัชญาการศึกษา ประวัติศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา หลักการสอน การประเมินผลทางการศึกษา ฯลฯ เพื่อจัดการในการสอนแต่ละครั้ง

4. การเข้าสู่วงการวิชาชีพนั้นต้องเตรียมตัวในการศึกษาวิชาชีพนั้น ๆ ในวิทยาลัย หรือ มหาวิทยาลัยเป็นระยะเวลาที่มากพอสมควร วิชาการสอนก็ต้องใช้เวลาเล่าเรียนและฝึกฝนในสถาบันฝึกหัดครูเช่นกันและต้องใช้เวลาโดยทั่วไปไม่น้อยกว่า 4 ปีจึงจะสำเร็จการศึกษาออกไปทำการสอนได้

5. วิชาชีพแต่ละสาขาจะกำหนดมาตรฐานแห่งวิชาชีพขึ้น โดยทั่วไปจะมีการกำหนดเป็นจรรยาบรรณวิชาชีพเพื่อควบคุมความประพฤติและการปฏิบัติตนตลอดจนมาตรฐาน และคุณภาพในการประกอบวิชาชีพของมวลสมาชิก ศาสตร์และศิลป์แห่งการสอนก็มีจรรยาบรรณวิชาชีพที่ได้ประกาศเผยแพร่และใช้ควบคุมมาตรฐานและคุณภาพในการปฏิบัติตนของครูเช่นกัน

6. ผู้ประกอบวิชาชีพมีเอกสิทธิ์และเสรีภาพทางวิชาชีพ (Autonomy and freedom) ในการประกอบวิชาชีพนั้นผู้ประกอบวิชาชีพมีเอกสิทธิ์ในการตกลงใจและตัดสินใจที่จะใช้ความรู้ในการแก้ปัญหา การสอนแต่ละครั้งแต่ละวิชาผู้สอนย่อมมีเอกสิทธิ์ที่จะกำหนดวิธีสอนและออกแบบกิจกรรมการเรียนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดในหลักสูตร

7. สมาชิกแห่งวิชาชีพต่าง ๆ มีการจัดตั้งองค์กรวิชาชีพที่เป็นอิสระ ในการควบคุมจรรยาบรรณ มาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ และสามารถลงโทษสมาชิก การสอนนั้นผู้ทำการสอนต้องมีการจัดตั้งองค์กรวิชาชีพที่หลากหลายเพื่อควบคุมมาตรฐาน ตลอดจนเผยแพร่ผลงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้แก่กันและกัน (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2544 : 35 - 37)

1.5 เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู

ตารางแสดงคุณลักษณะ พฤติกรรมหลัก และพฤติกรรมบ่งชี้ตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู

หมวดที่ 1 รอบรู้ สอนดี

คุณลักษณะ	พฤติกรรมหลัก	พฤติกรรมบ่งชี้	
1. ด้านความรู้และความสามารถในวิชาชีพครู	1.1 รู้แผนการศึกษาแห่งชาติ	1.1.1 รู้นโยบายการศึกษาในระดับที่ตนรับผิดชอบ	
		1.1.2 รู้จุดมุ่งหมายของการศึกษา	
		1.2 รู้หลักสูตร	1.2.1 รู้หลักการ รู้จุดมุ่งหมาย และโครงสร้างของหลักสูตร
			1.2.2 รู้แผนพัฒนาและนโยบายหลักของท้องถิ่นหรือจังหวัดที่ปฏิบัติงาน
		1.2.3 สามารถปรับหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น	
		1.2.4 เข้าใจหลักสูตรและสามารถเชื่อมโยงหลักสูตรกับการสอนในระดับต่าง ๆ ได้	
	1.3 รู้เนื้อหาวิชาที่สอน	1.3.1 มีความแม่นยำและละเอียดลึกซึ้งในเนื้อหาวิชาและปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ	
		1.3.2 ผ่านการศึกษาหรือผ่านการอบรมในวิชาที่สอน	
		1.3.3 จัดทำเอกสารประกอบการสอน และคู่มือในวิชาที่ตนรับผิดชอบ	
		1.3.4 ศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่สอน	
		1.3.5 สามารถประยุกต์ความรู้ไปใช้ในการสอน	

คุณลักษณะ	พฤติกรรมหลัก	พฤติกรรมบ่งชี้
	1.4 ทำการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ	1.4.1 เตรียมการสอนล่วงหน้าอย่างเป็นระบบครบขั้นตอน 1.4.2 วางแผนและจัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียนได้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน 1.4.3 นำหลักจิตวิทยามาใช้ในการเรียนการสอนสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน 1.4.4 ใช้ภาษาไทยสื่อความหมายได้อย่างถูกต้องทั้งการพูด การเขียน การถ่ายทอดความรู้ การใช้คำถาม การออกความคิดเห็น และการอภิปราย 1.4.5 ใช้สื่อการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาวิชาที่สอน 1.4.6 รู้วิธีสอนหลายรูปแบบและเลือกมาใช้สอนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับผู้เรียน 1.4.7 ใช้คำถามให้เด็กคิดเป็น 1.4.8 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 1.4.9 ใช้เทคนิคการเสริมแรงอย่างถูกต้อง

คุณลักษณะ	พฤติกรรมหลัก	พฤติกรรมบ่งชี้
	1.5 รู้หลักการวัดและประเมินผล	1.5.1 มีความรู้เกี่ยวกับลักษณะแบบทดสอบตามหลักการวัดประเมินผล และสามารถออกข้อสอบและปรับปรุงแบบทดสอบรวมทั้งนำมาใช้ได้จริง เหมาะสมกับระดับชั้นและความสามารถของผู้เรียน 1.5.2 ใช้การวัดและประเมินผลหลาย ๆ วิธี ให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนรู้ 1.5.3 ดำเนินการวัดผลและประเมินผลได้ถูกต้องมีคุณภาพ 1.5.4 นำผลการวัดผลและประเมินผลมาปรับปรุงการเรียนการสอน
	1.6 สอนซ่อมเสริม	1.6.1 วิเคราะห์วินิจฉัยปัญหาและความต้องการ จำเป็นของผู้เรียน 1.6.2 สามารถใช้วิธีสอนซ่อมเสริมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน
	1.7 การพัฒนาการเรียนการสอน	1.7.1 ใช้ระบบข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนการสอนให้เป็นประโยชน์ 1.7.2 วิจัยการเรียนการสอนและ/หรือนำผลการวิจัยมาใช้ปรับปรุงวิธีการสอนแก้ปัญหาการเรียนการสอน 1.7.3 เผยแพร่เทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ ตลอดจนผลงานทางวิชาการให้แก่เพื่อนครูตามสมควร

คุณลักษณะ	พฤติกรรมหลัก	พฤติกรรมบ่งชี้
2. ด้านสนับสนุน การเรียนการสอน	2.1 บริการเชิงแนะแนว	2.1.1 สังเกตและรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และให้ความช่วยเหลือตามความจำเป็น
		2.1.2 บันทึกกระเบียนประวัตินักเรียน
		2.1.3 จัดกิจกรรมเพื่อสร้างประสบการณ์ในการแก้ปัญหา
		2.1.4 ใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาให้นักเรียน
		2.1.5 ให้ความสนใจดูแลและช่วยเหลือด้านสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของนักเรียน
		2.1.6 บริการสนเทศ
	2.2 บริการด้านกิจการนักเรียน	2.2.1 เป็นอาจารย์ที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุมของผู้เรียน และกิจกรรมพิเศษ
		2.2.2 จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะประชาธิปไตย
		2.2.3 จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจริยธรรม
		2.2.4 จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
	2.3 บริการด้านสื่อการเรียนการสอน	2.3.1 ดูแลบำรุงรักษาอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนให้อยู่ในลักษณะที่ใช้งานได้
		2.3.2 จัดมุมห้องสมุดหรือมุมเสริมประสบการณ์
		2.3.3 จัดสื่อที่ส่งเสริมความถนัด ศิลปะ ดนตรี กีฬา แก่ผู้เรียน

คุณลักษณะ	พฤติกรรมหลัก	พฤติกรรมบ่งชี้
3. ด้านรอบรู้สถานการณ์บ้านเมืองและความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ	2.4 งานธุรการ	2.4.1 ทำเอกสารประจำชั้นได้ดี และเป็นปัจจุบัน 2.4.2 จัดเก็บระเบียบสะสมนักเรียน เอกสารเป็นหมวดหมู่และเป็นระบบ 2.4.3 มีเอกสารหลักฐานการติดต่อระหว่างครูกับผู้ปกครอง
	3.1 ติดตามความเคลื่อนไหวและสถานการณ์ของบ้านเมืองไทยในปัจจุบัน	3.1.1 ติดตามข่าวและความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทั้งด้านการศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม
	3.2 จับประเด็นปัญหาและความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของสังคมได้	3.2.1 วิเคราะห์และให้ข้อคิดเกี่ยวกับข่าวสารและประเด็นปัญหาต่างๆ ได้ 3.2.2 พยายามใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารและการสรุปประเด็นปัญหาที่สำคัญมาใช้ในการเรียนการสอน

หมวดที่ 2 มีคุณธรรม จรรยาบรรณ

คุณลักษณะ	พฤติกรรมหลัก	พฤติกรรมบ่งชี้
1. มีความเมตตา กรุณา	1.1 มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานและสังคม	1.1.1 ไม่นิ่งดูดายและเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นตามกำลังความสามารถ
	1.2 มีความสนใจและห่วงใยในการเรียนและความประพฤติของผู้เรียน	1.2.1 แนะนำเอาใจใส่ช่วยเหลือเด็กและเพื่อนร่วมงานให้ได้รับความสุขและพึงทุกซ์ 1.2.2 เป็นกันเองกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้สึกเปิดเผย ใจกว้าง และเป็นที่พึงของผู้เรียนได้

คุณลักษณะ	พฤติกรรมหลัก	พฤติกรรมบ่งชี้
2. มีความยุติธรรม	2.1 มีความเป็นธรรมต่อนักเรียน	2.1.1 เอาใจใส่และปฏิบัติต่อผู้เรียน และเพื่อนร่วมงานทุกคนอย่างเสมอภาคและไม่ลำเอียง 2.1.2 ตัดสินปัญหาของผู้เรียนด้วยความเป็นธรรม
	2.2 มีความเป็นกลาง	2.2.1 ยินดีช่วยเหลือผู้เรียนผู้ร่วมงานและผู้บริหาร โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง
3. มีความรับผิดชอบ	3.1 มุ่งมั่นในผลงาน	3.1.1 มีวิธีการที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์
	3.2 ใช้เวลาอย่างมีคุณค่า	3.2.1 วางแผนการใช้เวลาอย่างเหมาะสมและปฏิบัติงานได้ทันเวลา 3.2.2 ใช้เวลาคุ่มค่าและมีประสิทธิภาพ
	3.3 ปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วน	3.3.1 วางแผนปฏิบัติงานอย่างมีระบบปฏิบัติงานตามแผนได้เสร็จและมีประสิทธิภาพ
		3.3.2 มีความรอบคอบระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ทุกด้าน 3.3.3 ปฏิบัติกิจการทุกด้านได้ครบถ้วนตามความสามารถ 3.3.4 ประเมินผลการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม

คุณลักษณะ	พฤติกรรมหลัก	พฤติกรรมบ่งชี้
4. มีวินัย	4.1 วินัยในตนเอง	4.1.1 ควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม 4.1.2 มีวิธีทำงานที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นได้
	4.2 ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบ	4.2.1 ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของหน่วยงานและสถานศึกษา
5. มีความขยัน	5.1 มีความตั้งใจ	5.1.1 กระตือรือร้น และปฏิบัติงานเต็มความสามารถอย่างสม่ำเสมอ 5.1.2 ไม่ทอดอวยต่ออุปสรรคในการทำงาน
	5.2 มีความพยายาม	5.2.1 มีความพยายามที่จะสอนเด็กให้บรรลุจุดมุ่งหมาย
6. มีความอดทน	6.1 อดทนเมื่อเกิดอุปสรรค	6.2.1 ปฏิบัติงานเต็มที่ไม่วางใจว่างกลางคัน
	6.2 มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์	6.2.1 ไม่โกรธง่ายและสามารถควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม 6.2.2 อดทน อดกลั้นต่อคำวิพากษ์วิจารณ์
7. ความประหยัด	7.1 รู้จักประหยัดและอดออม	7.1.1 ช่วยรักษาและใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัด 7.1.2 ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินฐานะของตน 7.1.3 รู้จักเก็บออมทรัพย์เพื่อความมั่นคงของฐานะ
	7.2 ใช้ของคุ้มค่า	7.2.1 ช่วยรักษาและใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัด
8. มีความรักและความศรัทธาในอาชีพครู	8.1 เห็นความสำคัญของอาชีพครู	8.1.1 สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรวิชาชีพครู 8.1.2 เข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาชีพครู 8.1.3 ร่วมมือและส่งเสริมให้มีการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู

คุณลักษณะ	พฤติกรรมหลัก	พฤติกรรมบ่งชี้
9. มีความเป็น ประชาธิปไตยใน การปฏิบัติงาน และการดำรงชีวิต	8.2 รักษาชื่อเสียงวิชาชีพครู	8.2.1 ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดผลดีและ เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ
		8.2.2 รักษาความสามัคคีและช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน ในหน้าที่การงาน
		8.2.3 ปกป้องและสร้างความเข้าใจอันดี ต่อสังคมเกี่ยวกับวิชาชีพครู
	8.3 เกิดความสำนึกและ ตระหนักที่จะเป็นครูที่ดี	8.3.1 ปฏิบัติตนให้เหมาะสมที่เป็น ปุชนียบบุคคล
	9.1 รับฟังความคิดเห็นของ ผู้อื่น	9.1.1 เปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความ ความคิดเห็น
	9.1.2 รับฟังความคิดเห็นและข้อโต้แย้ง ของผู้อื่น	
	9.2 มีเหตุผล	9.2.1 ยอมรับและปฏิบัติตามความคิด ที่มีเหตุผลโดยคิดถึงประโยชน์ ส่วนรวมเป็นหลัก
		9.2.2 ใช้หลักการและเหตุผลในการ ตัดสินใจและแก้ปัญหา

หมวดที่ 3 มุ่งมั่นพัฒนา

คุณลักษณะ	พฤติกรรมหลัก	พฤติกรรมบ่งชี้
1. การพัฒนาตนเอง	1.1 รู้จักสำรวจและปรับปรุง ตนเองอยู่เสมอ	1.1.1 รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์และนำมา ปรับปรุงตนเอง
		1.1.2 ประเมินผลและปรับปรุงการทำงาน ของตนเองตลอดเวลา

คุณลักษณะ	พฤติกรรมหลัก	พฤติกรรมบ่งชี้
2. การพัฒนาชุมชน		1.1.3 ยอมรับความเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างมีเหตุผลทางคุณธรรม
	1.2 สนใจใฝ่รู้	1.2.1 ศึกษาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ 1.2.2 เข้าร่วมประชุมสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และความคิด 1.2.3 สนใจติดตามเหตุการณ์ปัจจุบันและติดตามความเคลื่อนไหวทางการศึกษา
	1.3 เพิ่มพูนวิทยฐานะ	1.3.1 สนใจกระตือรือร้นในการที่จะเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน
	1.4 คิดค้นคว้าวิทยาการใหม่ๆ	1.4.1 คิดเทคนิควิธีการสอนหรือประดิษฐ์ผลงานแปลกใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน 1.4.2 นำผลที่ได้จากการทดลองมาปรับปรุงใช้พัฒนางานและเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน
	2.1 บำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชน	2.1.1 เข้าร่วมประชุมและกิจกรรมของชุมชนตามความเหมาะสม 2.1.2 ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามวิถีทางประชาธิปไตยแก่ชุมชนโดยประพฤติตนเป็นแบบอย่างและชักชวนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามในโอกาสอันสมควร

คุณลักษณะ	พฤติกรรมหลัก	พฤติกรรมบ่งชี้
		2.1.3 มีส่วนร่วมในโรงเรียนเป็นแหล่ง วิทยาการชุมชน พร้อมทั้งพยายาม ใช้แหล่งวิทยาการชุมชนให้เป็น ประโยชน์ 2.1.4 ประสานงานกับผู้ปกครองนักเรียน เพื่อทำประโยชน์ต่อชุมชน 2.1.5 นำความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ มาสู่ชุมชน 2.1.6 เป็นผู้นำในการคิดริเริ่มกิจกรรมที่ เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

(จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534 : 9 – 15)

1.6 องค์กรที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครู

องค์กรผลิตครู

ในอดีตรัฐมีหน้าที่ในการผลิตครู ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เปิดโอกาสให้สถาบันการศึกษาเอกชนที่สอนระดับปริญญาสามารถเปิดสอนหลักสูตรเพื่อการผลิตครูได้ การปฏิรูปการศึกษาภายใต้การบังคับของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 รัฐได้กำหนดระบบผลิตครูและบุคลากรทางการศึกษาขึ้นใหม่ ตามมาตรา 52 นอกจากนี้การปฏิรูปการบริหารการศึกษาโดยให้มีกระทรวงศึกษาธิการเพียง กระทรวงเดียว ทำให้องค์กรผลิตครูทั้งหลายของประเทศแต่เดิมต้องมีการขยับขยายกันใหม่ องค์กรผลิตครูไทยในอนาคตน่าจะมีหน่วยงานเพียง 3 กลุ่ม คือ

1. คณะครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์สังกัดมหาวิทยาลัยเดิม มีมหาวิทยาลัยของรัฐ 16 แห่ง ที่มีคณะเปิดสอนสาขาวิชาชีพครู รวมทั้งมหาวิทยาลัยเปิด 2 แห่งคือ มหาวิทยาลัยรามคำแหงและ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ทุกสถาบันผลิตถึงระดับบัณฑิตศึกษาคือปริญญาโทหรือปริญญาเอก

2. กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ 36 แห่งที่มีคณะครุศาสตร์เป็นหน่วยงานผลิตครู เกือบทุกแห่งขยายการศึกษาสาขาวิชาชีพครูถึงระดับบัณฑิตศึกษาเช่นกัน

3. มหาวิทยาลัยเอกชน มีหลายสถาบันที่เปิดสอนในระดับบัณฑิตศึกษาด้านการศึกษา ไม่มีการสอนในระดับปริญญาตรี

องค์กรใช้ครู

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผู้สอนในระดับชั้นการศึกษาพื้นฐานทั้งหมดจะมีตำแหน่งเป็นครู ฉะนั้นองค์กรใช้ครูก็คือ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือระดับอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญา อาจแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. สถานศึกษาสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา
2. สถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. สถานศึกษาเอกชนหรือหน่วยงานพิเศษของรัฐ

องค์กรพัฒนาครู

องค์กรพัฒนาครูมีหลายรูปแบบอาจเป็นองค์กรที่ไม่เป็นทางการ เช่น สหภาพครูทั้งหลาย ชมรมครูต่าง ๆ ที่มีความสนใจในเรื่องใดร่วมกัน เป็นต้น

สำหรับองค์กรพัฒนาครูที่เป็นทางการก็คือองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยมีกฎหมายรองรับหรือจัดตั้งขึ้นโดยการบังคับของกฎหมาย องค์กรเหล่านี้ครูต้องเป็นสมาชิกหรือเกี่ยวข้องโดยปริยาย อย่างไรก็ตามการจัดตั้งองค์กรที่เป็นทางการนั้นมีหลายองค์กรที่ครูควรร่วมแรงร่วมใจกันจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นองค์กรพัฒนาครูเอง

องค์กรตามกฎหมายที่ครูควรสนใจ มีดังนี้

1. คณะกรรมการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1.1 เสนอแนะและให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

1.2 ออกกฎ ก.ค.ศ. ระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการ และเงื่อนไขการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

1.3 พิจารณาเรื่องการอุทธรณ์ การร้องทุกข์ การให้ออกจากราชการ และให้ความเป็นธรรม กรณีที่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาร้องเรียนว่าถูกกลั่นแกล้งจากผู้บังคับบัญชา คณะกรรมการหรืออนุกรรมการที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

1.4 ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานให้คำแนะนำชี้แจงด้านการบริหารงานบุคคลแก่เขตพื้นที่การศึกษา

1.5 กำกับ ดูแล ตรวจสอบ และประเมินผลการบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

ก.ค.ศ. เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นสอดคล้องกับบทบัญญัติมาตรา 54 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้มีองค์กรกลางบริหารงานบุคคลข้าราชการครู โดยให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งของหน่วยงานทางการศึกษาในระดับสถานศึกษาของรัฐและระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นข้าราชการในสังกัดองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู

องค์กรนี้เกี่ยวข้องกับครูจำนวนมากที่เป็นข้าราชการครูทั่วประเทศ สำหรับครูที่ไม่ได้เป็น ข้าราชการครู เช่น ครูสังกัดเทศบาลต่าง ๆ ครูโรงเรียนเอกชน ครูสังกัดกรุงเทพมหานคร หรือครูสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น บุคลากรในหน่วยงานเหล่านี้ไม่ถูกบังคับโดยกฎระเบียบของ ก.ค.ศ. โดยตรง แต่ในวิธีการปฏิบัติทางปกครองแล้ว มีกฎระเบียบปฏิบัติหลายประการที่สถานศึกษาในสังกัดต่าง ๆ เหล่านี้จะใช้กฎ ก.ค.ศ. ในการปฏิบัติโดยอนุโลม

2. สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

(1) กำหนดมาตรฐานวิชาชีพครู ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพพร้อมทั้งการพัฒนากาวิชาชีพทางการศึกษา

(2) กำหนดนโยบายการพัฒนาวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(3) ประสานส่งเสริมการศึกษาและการวิจัยกับการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

สภาครูและบุคลากรทางการศึกษามีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- 2.1 กำหนดมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ
- 2.2 ควบคุมความประพฤติและการดำเนินงานของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาให้ถูกต้องตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ
- 2.3 ออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ขอประกอบวิชาชีพทางการศึกษา
- 2.4 พักใช้ใบอนุญาตหรือเพิกถอนใบอนุญาต
- 2.5 รับรองหลักสูตรต่าง ๆ สำหรับการศึกษา การฝึกอบรมของสถาบันที่ทำการสอน และฝึกอบรมในการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา
- 2.6 รับรองวิทยฐานะของสถาบันที่ทำการสอนและฝึกอบรม
- 2.7 รับรองปริญญา ประกาศนียบัตร หรือวุฒิปัตริในการประกอบวิชาชีพทางการศึกษาของสถาบันต่าง ๆ
- 2.8 รับรองความชำนาญในการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา
- 2.9 ออกข้อบังคับสภาครูและบุคลากรทางการศึกษาว่าด้วย
 - (ก) การกำหนดลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 13
 - (ข) การออกใบอนุญาต อายุใบอนุญาต การพักใช้ใบอนุญาต การเพิกถอนใบอนุญาตและรับรองความรู้ความชำนาญในการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา
 - (ค) หลักเกณฑ์และคุณสมบัติผู้ขอรับใบอนุญาต
 - (ง) คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ขอใบอนุญาต
 - (จ) จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพทางการศึกษา และการประพฤติผิดจรรยาบรรณอันจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ
- (ฉ) มาตรฐานในการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา
- (ช) วิธีการสรรหาและการแต่งตั้งคณะกรรมการสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา และคณะกรรมการวิชาชีพ
- (ซ) องค์ประกอบ หลักเกณฑ์ วิธีการจัดทำบัญชี และวิธีการคัดเลือกคณะกรรมการสรรหา
- (ณ) หลักเกณฑ์และวิธีการสรรหาเลขาธิการสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา
- (ญ) การใด ๆ ที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้

ข้อบังคับสภาครูและบุคลากรทางการศึกษานั้น ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีก่อน และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

2.10 ให้คำปรึกษาหรือข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบาย และปัญหาการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา

2.11 ให้คำแนะนำหรือเสนอความคิดเห็นต่อรัฐมนตรี ในการเพิ่มประเภทและสาขาของการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา หรือการออกกฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศต่าง ๆ

2.12 กำหนดให้มีคณะกรรมการเพื่อกระทำการใด ๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา

2.13 ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา

สภาครูและบุคลากรทางการศึกษาที่จะจัดตั้งขึ้นนี้ สอดคล้องกับบทบัญญัติมาตรา 53 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่กำหนดให้มีองค์กรวิชาชีพครู มีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพ

3. คณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพครู จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

3.1 พิจารณาการออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ขอประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และการพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพในสาขานั้น ๆ แล้วเสนอความคิดเห็นต่อคณะกรรมการเพื่อใช้อำนาจมาตรา 21 (1)

3.2 ส่งเสริม พัฒนาและเสนอให้คณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการประกอบวิชาชีพทางการศึกษาในสาขานั้น ๆ

3.3 แต่งตั้งคณะอนุกรรมการมาตรฐานวิชาชีพเพื่อกระทำการใด ๆ อันอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพในสาขานั้น ๆ

3.4 ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพในสาขานั้น

3.5 พิจารณาหรือดำเนินการในเรื่องอื่นที่รัฐมนตรีหรือคณะกรรมการมอบหมาย

คณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพมีหลายสาขา เช่น คณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพครู คณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพบริหารการศึกษา เป็นต้น จัดตั้งขึ้นสอดคล้องกับบทบัญญัติมาตรา 53 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

4. สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (ส.ม.ศ.) มีฐานะเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่ง

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษานี้ จัดตั้งขึ้นตามมาตรา 49 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จะต้องตรวจสอบและประเมินสถานศึกษาทุกแห่ง ทุกระดับ อย่างน้อย 1 ครั้งในทุก 5 ปี

5. สมาคมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพครู มีกลุ่มครูหลายกลุ่มที่เห็นความสำคัญของการจัดตั้งองค์กรวิชาชีพ จึงได้รวมกันจัดตั้งเป็นสมาคมขึ้น เช่น สมาคมการศึกษาแห่งชาติ สมาคมครูแห่งประเทศไทย สมาคมครูสตรีไทย สมาคมครูอนุบาลแห่งประเทศไทย สมาคมผู้บริหารการศึกษา สมาคมครูโรงเรียนราษฎร์ สมาคมโรงเรียนราษฎร์ เป็นต้น สมาคมต่างๆ เหล่านี้จัดตั้งขึ้นโดยมีกฎหมายรองรับ และจะมีบทบาทต่อการดำเนินอาชีพของครูในอนาคตมากขึ้น (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2544 : 48 – 54)

